

Češki i poljski frazemi s komponentom žena

Poturica, Mia

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:371696>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-21**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za zapadnoslavenske jezike i književnosti
Katedra za češki jezik i književnost
Katedra za poljski jezik i književnost

Mia Poturica

ČEŠKI I POLJSKI FRAZEMI S KOMPONENTOM ŽENA

Diplomski rad

Mentorica: prof. dr. sc. Ivana Vidović Bolt

Komentorica: v. lekt. Slavomira Ribarova

Zagreb, 1. veljače 2024.

Zahvaljujem svojoj mentorici prof. dr. sc. Ivani Vidović Bolt i sumentorici, višoj lektorici Slavomiri Ribarovoj, koje su nesebično podijelile svoje znanje i pomogle mi u stvaranju ovog rada.

Želim zahvaliti i obitelji i prijateljima, a posebno dečku Filipu koji me neumorno bodrio i vjerovao u mene od samog početka fakultetskog obrazovanja sve do pisanja ovog diplomskog rada.

Najveće hvala upućujem svojoj majci, Ivanki, bez koje danas ne bih bila ono što jesam, koja mi je vječita inspiracija, uzor i podrška i kojoj svijet nikad neće moći pružiti sve ono što je zaslužila. Ovaj diplomski rad posvećujem njoj, najvažnijoj komponenti mojeg života.

SADRŽAJ

1. UVOD	5
2. FRAZELOGIJA	5
2.1. RAZVOJ FRAZELOGIJE	6
2.1.1. RAZVOJ FRAZELOGIJE U ČEŠKOJ	6
2.1.2. RAZVOJ FRAZELOGIJE U POLJSKOJ	7
3. FRAZEM	8
3.1. OBLIK FRAZEMA	9
4. JEZIČNI STEREOTIPI I JEZIČNI SEKSIZAM	13
4.1. RODNI STEREOTIPI	14
5. SOCIOLINGVISTIČKA SLIKA ŽENE	15
6. ANALIZA FRAZEMA	16
6.1. FRAZEMI KOJI SE ODOSE NA RAD ŽENE	17
6.1.1. KONCEPT ZASTUPLJEN U OBA JEZIKA	17
6.1.1.1. USPJEŠNOST	17
6.1.2. KONCEPT ZASTUPLJEN SAMO U POLJSKOM JEZIKU	18
6.1.2.1. ZANIMANJE, PROFESIJA	18
6.1.3. KONCEPT ZASTUPLJEN SAMO U ČEŠKOM JEZIKU	19
6.1.3.1. UTJECAJNOST	19
6.2. FRAZEMI KOJI SE ODOSE NA KARAKTERNE OSOBINE ŽENE	19
6.2.1. KONCEPTI ZASTUPLJENI U OBA JEZIKA	20
6.2.1.1. PROMISKUITET	20
6.2.1.2. NEODLUČNOST, VARLJIVOST	21
6.2.2. KONCEPT ZASTUPLJEN SAMO U POLJSKOM JEZIKU	21
6.2.2.1. FATALNOST	22
6.2.3. KONCEPTI ZASTUPLJENI SAMO U ČEŠKOM JEZIKU	22
6.2.3.1. NEVJERNOST	22
6.2.3.2. SLABOST	23
6.2.3.3. NEPOSLUŠNOST	24
6.2.3.4. PRIČLJIVOST, BRBLJAVOST	24
6.2.3.5. KOMPLICIRANOST, NEJEDNOSTAVNOST	24
6.2.3.6. SLIČNOST ŽENA	25

6.2.3.7. NEMORALNOST	25
6.2.3.8. ZLOBA, KRIVICA	25
6.2.3.8. NEPRIMJERENO PONAŠANJE	26
6.2.3.9. ZAPANJENOST, ŠOK	26
6.3. FRAZEMI KOJI OPISUJU ODNOS ŽENE I MUŠKARACA	26
6.3.1. KONCEPT ZASTUPLJEN U OBA JEZIKA	27
6.3.1.1. PRIVLAČNOST, OPČINJENOST	27
6.3.2. KONCEPTI ZASTUPLJENI SAMO U POLJSKOM JEZIKU	28
6.3.2.1. KOMPATIBILNOST	28
6.3.2.2. GRUBOST PREMA ŽENI	28
6.3.3. KONCEPTI ZASTUPLJENI SAMO U ČEŠKOM JEZIKU	29
6.3.3.1. INSPIRATIVNOST	29
6.3.3.2. SUPERIORNOST	30
6.4. FRAZEMI KOJI SE ODOSE NA FIZIČKI IZGLED ŽENE	30
6.4.1. KONCEPTI ZASTUPLJENI SAMO U POLJSKOM JEZIKU	30
6.4.1.1. LJEPOTA	30
6.4.1.2. PUNAŠNOST	31
6.4.2. KONCEPT ZASTUPLJEN SAMO U ČEŠKOM JEZIKU	31
6.4.2.1. RUŽNOĆA	31
6.5. FRAZEMI KOJI SE ODOSE NA BIOLOŠKE SPOSOBNOSTI ŽENE	31
6.5.1. KONCEPT ZASTUPLJEN SAMO U POLJSKOM JEZIKU	31
6.5.1.1. MAJČINSTVO, TRUDNOĆA	31
6.6. FRAZEMI KOJI SE ODOSE NA INTELEKTUALNE SPOSOBNOSTI ŽENE	32
6.6.1. KONCEPT ZASTUPLJEN SAMO U ČEŠKOM JEZIKU	32
6.6.1.1. NEINTELIGENTNOST	32
7. TABLICA ČEŠKIH I POLJSKIH FRAZEMA PREMA KONOTACIJAMA	32
8. ZAKLJUČAK	34
9. POPIS FRAZEMA	36
9.1. RJEČNIK ČEŠKIH FRAZEMA S KOMPONENTOM ŽENA	36
9.2. RJEČNIH POLJSKIH FRAZEMA S KOMPONENTOM ŽENA	37
10. LITERATURA	38
11. SAŽETAK	40

1. UVOD

U radu se promatraju specifičnosti frazema koji sadrže komponentu *žena*, odnosno komponentu *žena* u češkom i komponentu *kobieta* u poljskom jeziku. Frazemi češkog i poljskog jezika se dovode u suodnos kako bi se prikazale sličnosti i različitosti dvaju promatranih jezika i specifičnosti konceptualizacije žene kroz frazeologiju oba jezika. U radu će se frazemima s određenom komponentom pristupiti ne samo s frazeološkog, već i sociolingvističkog stajališta.

Teorijski dio rada obuhvaća tradicionalnu frazeološku teoriju, te definira ključne pojmove kao što su frazeologija i njezin razvoj, te razvoj frazeologije u Češkoj i Poljskoj. Teorijski dio rada dalje obuhvaća i definira pojmove kao što su frazem i podjela frazema, jezični i rodni stereotipi, jezični seksizam i sociolingvistička slika žene. Korpus frazema prikazanih u ovome radu preuzet je iz čeških i poljskih jednojezičnih i dvojezičnih frazeoloških rječnika, a njihov je popis naveden na kraju rada u literaturi. Korpusu frazema pristupiti će se kognitivnolingvističkom analizom frazema iz koje će se na kraju rada dobiti zaključak na temelju kojeg će pobliže biti objašnjena motiviranost i simbolika frazema s komponentom *žena* u dvama jezicima analiziranim u radu.

Analizirani frazemi prikupljeni su iz rječnika češkog i poljskog jezika dostupnih u knjižnici Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Korpus frazema, prikupljen iz frazeoloških rječnika češkog i poljskog jezika, klasificirati će se prema ideografskoj shemi u nekoliko skupina koje će dalje biti podijeljene u manje podskupine. Na temelju rezultata dobivenih iz prikupljenog korpusa pokušat će se utvrditi način na koji je leksem *žena* koncipiran u češkom i poljskom jeziku kroz frazeologiju. Cilj diplomskog rada je proučiti sličnosti i razlike u odabranim frazemima dvaju jezika.

2. FRAZEOLOGIJA

Frazeologija, koja se i dalje svrstava u jednu od mlađih lingvističkih disciplina, dio je jezika koji nam mnogo govori o načinu na koji govornici određenog jezika konceptualiziraju stvarnost (Hrnjak, 2002: 5). Svojim opsegom novih istraživanja koja proizlaze iz njezine popularnosti među filolozima ipak ponosno stoji i zaslužila je svoje mjesto među starijim jezikoslovnim disciplinama.

Frazeologija se kao samostalna jezikoslovna disciplina kojoj je cilj proučavanje značenja skupine riječi počela odvajati iz leksikologije, koja za razliku od frazeologije proučava značenje samostalnih riječi. Termin *phraseologia* potječe iz XVI. stoljeća, no on se tada nije odnosio na frazeologiju kao što ju poznajemo danas. Termin *phraseologia* se tada odnosio na stil i jezik, a ne na znanost o ustaljenim izrazima koji imaju čvrstu strukturu te ih se može proučavati u okviru jednoga ili više jezika samo na teoretskom planu, niti na ukupnost frazema koji su raspoređeni

prema različitim kriterijima (npr. zoonimska frazeologija, somatska frazeologija internacionalna frazeologija itd.) (Fink-Arsovski, 2002: 5). Frazeologija (grč. *phrasis* – izraz + *logos* – riječ, govor) jednoga jezika tvori se od izraza čvrsto vezane strukture, nastalih na različite načine i koji su pridošli iz različitih izvora, a svi zajedno prikazuju i ilustriraju tip mišljenja, odnos prema stvarnosti, vezu sa svijetom oko sebe, povijesne reminiscencije i još mnogo toga što je karakteristično za jednu jezičnu zajednicu (Menac, 1978: 219).

2.1. RAZVOJ FRAZELOGIJE

Kada govorimo o počecima frazeologije, Charles Bally ime je koje ne možemo zaobići. Švicarski filolog je zapravo po prvi put postavio pitanje o frazeologiji koje na nju gleda čisto s lingvističkog stajališta i tako potaknuo pitanje određivanja frazema kao posebnih jezičnih jedinica u svojoj knjizi *Précis de stylistique* iz 1905. godine. Bally je definirao dvije vrste sveza riječi u jeziku, jedne su neustaljene promjenjive sveze i nastaju tijekom govornog procesa, dok su druge sveze stalnog sastava i značenja što dovodi do gubitka samostalnosti njihovih komponenti, te su povezane na toj razini da imaju smisao samo u danoj kombinaciji (Hrnjak, 2017: 9-10). U kasnijoj studiji objavljenj 1909. godine, *Traité de stylistique française*, izdvaja frazeološke sveze riječi i svrstava ih u dvije skupine ovisno o njihovim semantičkim obilježjima. Odvojio ih je tako u neidiomatične i idiomatične sveze riječi (*séries phraséologiques i unités phraséologiques*) (Vidović Bolt, 2011: 14).

Definicija iz 1905. godine Charlesa Ballyja prenesena je u rusku lingvistiku kao osnova frazeološke koncepcije V.V. Vinogradova, te je dugo vremena ostala najutjecajnije u ruskoj tradiciji frazeoloških istraživanja. Činjenica da se ta Ballyjeva definicija uvrstila upravo u rusku tradiciju vrlo je važna jer je ruska tradicija uvelike utjecala na slavensku frazeologiju. Kada govorimo o slavenskoj frazeologiji, možemo tvrditi kako je potreba da se frazeologija osamostali kao lingvistička disciplina u slavenskim krugovima krenula upravo iz Rusije. Viktor Vladimirovič Vinogradov, sovjetski lingvist i filolog, 1947. godine je u radu *Osnovni tipovi frazeoloških jedinica u ruskom jeziku* postavio neku vrstu temelja slavenske frazeologije, te je odvojio frazeologiju od leksikologije, čineći ju tako samostalnom lingvističkom disciplinom. Frazeologija se nakon toga brzo proširila ostalim slavenskim zemljama i među lingvistima privukla pozornost i stekla popularnost (Fink-Arsovski, 2002: 6).

2.1.1. RAZVOJ FRAZELOGIJE U ČEŠKOJ

U Češkoj se pažnja frazeologiji počela posvećivati poprilično rano, te se prvi radovi koje povezujemo uz frazeologiju tamo javljaju već u XIX. stoljeću. Iako se tada radilo o frazeografiji, ipak ju je važno spomenuti, uzimajući u obzir činjenicu da je u Češkoj upravo ona prethodila razvoju frazeologije kao jezikoslovne discipline. Prvi objavljen rad bio je Josefa Matěja Sychre iz 1821./1822. godine na njemačkom jeziku, a nosio je naziv *Versuch einer böhmischen Phraseologie*. U češkoj teoriji frazem dugo vremena nije bio definiran kao nešto što je specifično isključivo za jedan određeni jezik. Dug put prema razvoju frazeologije kao jezikoslovne discipline u Češkoj sadržao je brojne definicije i pretpostavke s kojima današnje poimanje frazeologije ima malo toga zajedničkog, te je ona u svojim počecima označavala „znanost o načinima izražavanja” (Čermák, 2007: 845). Ipak, bitno je spomenuti kako su nastajali i drugi, frazeografski i paremiološki radovi, te kasniji radovi koji su objavljeni šezdesetih godina 19. stoljeća na češkom jeziku, zatim Jana Šachu koji 1862. godine objavljuje rad *Česká fraseologie. Sestavena zvláště v prospěch studujících na školách gymnasiálních a reálních, z nejvýtečnejších spisovatelů od nejstarší doby až do Komenského* i Františka Šebku koji 1864. godine objavljuje istoimeni, no opširniji rad pod nazivom *Česká frazeologie* (Čermák, 2007: 482-483).

Prvi rječnik koji ispunjava uvjete suvremenih rječnika XX. stoljeća objavio je Jaroslav Zaorálek 1947. godine pod nazivom *Lidová rčení*, a sadržao je kratka objašnjenja frazema koji su se u njemu nalazili. Procvat češke frazeologije počeo je osamdesetih godina XX. stoljeća djelom František Čermáka i suradnika pod nazivom *Slovník české frazeologie a idiomatiky*. Bio je to prvi rječnik koji je sadržao sistematičan popis frazema zajedno s njihovim značenjima, te kontekst uporabe i funkcije frazema. Rječnik se sastoji od više dijelova koji su se objavljivali postupno, u razmaku od nekoliko godina. Ukupnost zbirke *Slovník české frazeologie a idiomatiky* čine ukupno četiri dijela: *Přírovnání*, *Výrazy slovesné*, *Výrazy větné*, te *Onomaziologický slovník. Frazeologie a idiomatika česká a obecná* koji František Čermak objavljuje 2007. godine, pruža najdetaljniju teoriju češke frazeologije do danas (Čermák, 2007: 25). Čermák i suradnici također stavljaju važnost na sam naziv *frazeologija*, koji bi mogao navesti pojedinca na pogrešan zaključak - a to je da se frazeologija bavi proučavanjem fraza, što nije ispravno, već je fraza, za razliku od frazema, „ustaljen izraz u razgovoru, koji je uglavnom banalan i semantički potpuno prazan, subjektivan i ne može se definirati”¹.

2.1.2. RAZVOJ FRAZELOGIJE U POLJSKOJ

---

¹ „Fráze jako ustálený konverzační výraz, chápaný zpravidla jako otřelý a sémanticky téměř prázdny, je pojem subjektivní a nedefinovatelný.”

Već spomenuti Vinogradovljevi radovi, pronašli su svoj put do Poljske te ostavili utjecaj na Stanisława Skorupku, koji je autor prve poljske znanstvene studije na području frazeologije pod nazivom *Z zagadnień frazeologii*, objavljene 1952. godine. Iako se našao pod utjecajem radova Vinogradovljevih radova, Stanisław Skorupka nije krio neslaganje s određenim Vinogradovljevim tezama, kao npr. odvajanje frazeologije od leksikologije i njezin status samostalne lingvističke discipline. Skorupka je smatrao da je suviše rano da se o frazeologiji govori kao o znanosti, a pogotovo kao samostalnoj jezikoslovnoj disciplini. Godine 1967. Skorupka objavljuje prvi poljski frazeološki rječnik poljskog jezika (*Słownik frazeologiczny języka polskiego*) koji je obuhvatio frazeme od sredine XVIII. stoljeća, nakon čega je u Poljskoj nastupilo svojevrsno zatišje po pitanju frazeologije. Krajem XX. stoljeća, te nastavno u XI. stoljeću, to zatišje zamijenio je velik opseg različitih frazeoloških rječnika.

3. FRAZEM

Osnovna jedinica frazeologije je frazem. Ipak, pitanje određenja osnovne frazeološke jedinice je mnogo kompleksnije i nije ga jednostavno riješiti jednoznačno. Pri određivanju frazema kao osnovne jedinice frazeologije postoje kriteriji, oni su, prema A. Hrnjak (2017: 10): višeleksični sustav frazema, njegova ustaljenost, semantička neodjeljivost, reproduktivnost, slikovito ili preneseno značenje metaforičnost, desemantizacija, ekspresivnost, konstativnost, neprevodivost i sl. Prema Ž. Fink-Arsovski (2002: 6) ta se osnovna jedinica, tj. frazem, sastoji od minimalno dviju sastavnica koje karakteriziraju cjelovitost i čvrsta struktura. Frazem se može sastojati od dviju autosemantičkih sastavnica ili od kombinacije autosemantične i sinsemantične sastavnice. Osim cjelovitosti i čvrste strukture, karakteristike frazema su i ustaljenost, tj. reproduktivnost i višerječnost. Reproductivnost frazema podrazumijeva činjenicu da je on usvojena cjelina u materinjem jeziku, a naučena u stranom jeziku. Frazem je tako cjelina koja se ne kreira u govornom procesu, već je unaprijed zapamćena cjelina (Fink-Arsovski, 2002: 25).

Čermák, kojeg se smatra vodećom figurom u češkoj frazeologiji, definira frazem kao „specifičnu vezu dvije sastavnice gdje jedna (ili niti jedna) sastavnica ne funkcionira isto u nekoj drugoj vezi, odnosno, pojavljuje se isključivo u posebnom izrazu”² (Čermák, 2007: 31).

Važno je naglasiti kako Čermák razlikuje pojmove *frazém* i *idiom*. *Frazém* se odnosi na strukturu, na formalnu stranu izraza, dok se *idiom* odnosi na njegovo značenje, odnosno, na njegovu semantičku stranu (Čermák, 2007: 31).

---

²„Idiom a frazém je jedinečné spojení minimálně dvou prvků, z nichž některý (popř. žádný) nefunguje stejným způsobem v jiném spojení (resp. více spojeních), popř. se vyskytuje pouze ve výrazu jediném (resp. několika málo).”

U poljskom frazeološkom rječniku pod nazivom *Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego* javljaju se različite klasifikacije i definicije frazema. U rječniku autor Piotr Müldner-Nieckowski (2003: 15) navodi termine: *frazeologizm, idiom, frazem* te *produkt języka*. Frazeologizam (ili drugim riječima frazeološki izraz) definiran je u rječniku kao društveno ustaljeni izraz koji sadrži najmanje dvije sastavnice, dok se njegovo značenje ne formira iz značenja tih sastavnica. Idiom je definiran kao frazeologizam koji ima sasvim drugačije značenje od značenja svojih sastavnica, ali i sasvim drugačije značenje od sveukupnog značenja istih tih sastavnica. Frazem je definiran kao ustaljena sveza riječi čije značenje možemo iščitati iz značenja dominantne riječi. Jezični produkt (produkt języka) je društveno ustaljena sveza riječi koja sadrži karakter jedne od značenjskih sastavnica u samom izrazu i značenju. Bitno je napomenuti da autor izdvaja poslovice kao svojevrzne izraze koji ne pripadaju frazeologiji, nego su dio zasebne jezikoslovne discipline koja se naziva paremiologija.

3.1. OBLIK FRAZEMA

Promatrajući frazem s aspekta njegova oblika, može nas zanimati što zapravo taj oblik sam po sebi predstavlja - minimalni frazem, svezu riječi, rečenicu ili frazemske polusloženice (Menac, 2007: 17). Uz Menac, na jednak način su frazeme u ova tri osnovna oblika podijelili i Fink Arsovski i Venturin (2003: 6) u *Hrvatskome frazeološkom rječniku*.

Kada govorimo o podjeli frazema na minimalni frazem, svezu riječi ili frazemsku rečenicu, važno je naglasiti kako se radi o strukturnim tipovima frazema. Struktura frazema sastoji se od leksičkog sastava i strukturne organizacije. Strukturna analiza frazema proučava njegov leksički sastav, analizira organizaciju frazema i način povezivanja te utvrđuje sintaktički dominantnu sastavnicu.

Minimalni frazem je oblik frazema koji funkcionira kao minimalan par, te mu je i sam naziv u određenoj frazeološkoj literaturi zamijenjen nazivom minimalan par. Minimalni frazem sastoji se od jedne samostalne i naglašene riječi i jedne (rjeđe dvije) nesamostalne i nenaglašene riječi, koje zajedno tvore naglasnu cjelinu i međusobno su u svezi. Problematika ovog oblika frazema leži u činjenici da neki frazeolozi ovakvim svezama riječi ne priznaju status frazema, te smatraju kako se samo od sveze dviju ili više samostalnih riječi mogu uvrstiti u korpus frazema (Menac, 2007: 18).

Sveza riječi je najčešći oblik u kojem se frazemi javljaju. Frazemi sa strukturom sveze riječi uključuju imeničke, glagolske, pridjevske i priložne frazeme. Sveza riječi je sveza dvaju ili više samostalnih riječi uz pomoćne riječi ili pak bez njih, a slažu se u jednoj od gramatičkih kategorija (rodu, broju, padežu, itd.). Sintaktička veza među sastavnicama može biti neovisnog ili ovisnog oblika. Neovisan oblik sintaktičke veze među sastavnicama frazema je onaj gdje se sastavnice

povezuju neovisnim veznicima (sastavnim, suprotnim, rastavnim), kao npr. *Sodoma i Gomora*, ili, *sad ili nikad*. Kada govorimo o sintaktičkoj svezi ovisnog tipa, dijelimo ju na tri moguća oblika. Prvi oblik je kongruencija ili sročnost, gdje se glavna i ovisna riječ u svezi podudaraju u rodu, broju i padežu (npr. *krokodilske suze*). Drugi oblik sintaktičke sveze ovisnog tipa je rekcija ili upravljanje, kad glavna riječ definira u kojem će obliku biti ovisna riječ. Tako, prema glavnoj riječi rekciju dijelimo na glagolsku (npr. *otkriti Ameriku*), imeničku (npr. *glava obitelji*) i pridjevsku (npr. *dobar u duši*). Treći tip ovisnih sveza je pridruživanje, gdje je ovisna riječ nepromjenjiva ili se koristi isključivo u osnovnom obliku (npr. *mirno spavati*) (Menac, 2007: 18).

Frazemi oblikom mogu odgovarati i rečenici. Ovakva struktura frazema znatno je manje učestala svojom pojavom u jeziku od sveza riječi i fonetskih riječi. Pod frazeme u obliku rečenice ne ubrajamo spomenute sveze riječi s glagolskom rekcijom uz koji lični oblik glagola postaje rečenicom, već one frazeme kojima je osnovni strukturni oblik rečenica. To može biti prosta rečenica (npr. *žena je varljiva*) ili složena rečenica. Složena rečenicu dalje dijelimo na neovisno složenu (npr. *na jedno uho uđe, a na drugo izađe*) ili ovisno složenu (npr. *što mu je na srcu to mu je na jeziku*) (Menac, 2007: 19).

Frazemske polusložence detaljno su opisane u radu Barbare Kovačević i Ermine Ramadanović pod nazivom *Frazemske polusložence (od rječnika preko tvorbe do pravopisa i obratno)*, gdje ih autorice opisuju kao „novoustaljenu skupinu frazema prema frazemske opisu” i definiraju kao „jednorječnice slijeva i zdesna omeđene bjelinom koje između svojih sastavnica imaju spojicu”. U njihovom su radu frazemske polusložence podijeljene u 7 skupina koje su dalje detaljno opisane i prikazane. Primjeri polusložence su: non-stop, pola-pola, povuci-potegni, kakav-takav, uz-niz, rak-rana, dan-danas (Kovačević, Ramadanović, 2013: 273-276).

Zanimljivo je to da se zbog svoje specifične strukture iz strukturne kategorije sveza riječi u češkom jeziku izdvajaju *přirovnání* (što je slučaj i u hrvatskome jeziku). Strukturu takvog frazema tvore:

- a) *komparandum* ili *referent* (subjekt)
- b) *relátor* (najčešće glagol u funkciji predikata)
- c) *tertium comparationis* (karakteristika koju dijele *komparandum* i *komparátum*)
- d) *komparátor* (poredbeni veznik)
- e) *komparátum* (opće poznat model koji posjeduje karakteristiku s kojom se povezuje *komparandum*) (Čermák, 2007: 48-49)

Ova posebna skupina koja strukturno pripada pod sveze riječi izdvaja se i u hrvatskoj frazeologiji, a u hrvatskoj terminologiji naziva ih se *poredbenim frazemima*. Prema Fink-Arsovski (2002: 12) poredbeni su frazemi podijeljeni na ove komponente:

- a) komponenta koja se uspoređuje

- b) *poredbeni veznik*
- c) *komponenta s kojom se uspoređuje*

3.2. PODRIJETLO FRAZEMA

Kada govorimo o podrijetlu frazema (ako se podrijetlo frazema može utvrditi, zbog toga što to nije slučaj kod svakog frazema), tada prvenstveno mislimo na jezik u kojem se određeni frazem po prvi puta pojavio, jezik u kojem je frazem nastao, te možemo izdvojiti nacionalne frazeme i posuđene frazeme (Menac, 2007: 16-17).

Nacionalni frazemi su oni frazemi koji su nastali u određenom jeziku u kojem se upotrebljavaju, kao što su to u hrvatskom jeziku npr. *davati šakom i kapom, kud puklo da puklo, zbogom diko, vedriti i oblačiti, čekati kao ozebao sunce*.

Posuđeni frazemi su frazemi nastali u drugom jeziku, ali su u većoj ili manjoj mjeri prilagođeni jeziku koji ih je posudio. Primjeri takvih frazema u hrvatskom jeziku su *alfa i omega, pitanje života i smrti, nositi svoj križ, začarani krug, in memoriam*.

Istraživanjem podrijetla frazema dotičemo se pitanja iz kojih su područja tj. izvora oni preuzeti. Nailazimo tako na frazeme nastale na bazi citata iz knjiženih i drugih djela koja su napisana na jeziku koji ih upotrebljava ili koja su prevedena s drugih jezika. Isto tako, frazemi mogu biti preuzeti iz narodne književnosti, a prvenstveno iz narodnih pjesama i pripovijedaka, ali i drugih oblika narodnog stvaralaštva. Postoje i frazemi nastali na bazi termina različitih struka, znanosti, te određenih područja ljudske djelatnosti. Takvi su frazemi nerijetko razumljivi samo određenom krugu ljudi okupljenih oko neke djelatnosti, no ako proširimo njihovo značenje ili postoji preneseno značenje tih frazema, tada mogu iz fonda terminološko-frazeoloških prijeći u opći frazeološki fond. Neki od takvih frazema vuku podrijetlo iz različitih znanosti ili područja ljudske aktivnosti (npr. *kratki spoj, bestežinsko stanje*), iz glazbe (npr. *svirati prvu violinu, dizati ton*), iz kazališta (npr. *igrati glavnu ulogu, stupiti na scenu*), iz sporta (npr. *niski udarac, dobiti žuti karton*) ili iz pomorstva (npr. *uploviti u mirnu luku, ploviti protiv struje*).

Frazemi mogu potjecati i iz različitih žargona (argoa, slenga, šatrovačkih govora). Takvi frazemi, preuzeti iz specifičnih žargona, slično kao i frazemi preuzeti iz određenih područja i sfera, predstavljaju svojevrsne šifrirane jezike, nerijetko nerazumljive vanjskom svijetu. Ako neki od tih izraza izađu iz zatvorenog kruga i postanu razumljivi većem broju ljudi, možemo ih svrstati u opći frazeološki fond. Takvi su frazemi preuzeti iz npr. kartaškog žargona ili učeničkog žargona, tj. žargona mladih (Ibid: 16-17).

3.3. KOGNITIVNOLINGVISTIČKI PRISTUP PROUČAVANJU FRAZEMA

Kada govorimo o frazeologiji u svjetlu suvremenih strujanja u lingvistici, važno je napomenuti kako je frazeologija danas karakterizirana interdisciplinarnim pristupom istraživanja frazema. Budući da je težište istraživanja na ekspresivno-slikovnoj osnovi frazema uslijed kojeg se na osobiti način stvara frazeološko značenje te kulturnoj obilježenosti frazema, činjenica da su među dominantnijim pristupima proučavanju frazema kognitivnolingvistički i lingvokulturološki pristup nije začuđujuća. Oba pristupa utemeljena su na antropocentričnoj paradigmi aktualnoj u suvremenoj lingvistici (Hrnjak, 2017: 32).

U osnovi kognitivne lingvistike leži shvaćanje da se znanje sastoji od konceptualnih struktura svojstvenih kognitivnom ustrojstvu ljudskog uma i mišljenja koje čovjek projicira na iskustvene fenomene kako bi ih razumio. Tako je i u osnovi kognitivnolingvističkog pristupa frazeologiji. Principi i metode kognitivne lingvistike u istraživanju frazeologije zapravo prvenstveno služe njenom modeliranju (Hrnjak, 2017: 32).

Počevši od tradicionalnog etimološki-dijakronijskog modeliranja kojim se opisuje proces stvaranja frazema prelazi se na modeliranje koje je usmjereno na razumijevanje frazema i utemeljeno je na semantici procedura i okvira (Hrnjak 2017: 32). Alefirenko određuje predmet kognitivne frazeologije kao međuodnos jezika i mišljenja u kontinuumu kulturno-spoznajnog prostranstva uslijed kojeg se stvara frazem, a smatra se kako su u osnovi kognitivnolingvističkog pristupa frazeologiji značajne dvije hipoteze: frazeološki diskurs je

1. prostor transportiranja smislova iz jednog semiotičkog koda u drugi semiotički kod
2. prostor u kojem nastaju i djeluju dubinski sinergijski procesi usmjereni na metaforizaciju mišljenja, harmonizaciju misaonog i jezičnog koda (Hrnjak 2017: 33).

Kognitivnolingvističku teoriju u frazeologiji je prije svega najjednostavnije moguće primijeniti teoriju metafora i metonimije, teoriju mentalnih prostora (*mental space theory*) i konceptualnu integracijsku teoriju (*conceptual integration theory*) (Hrnjak, 2017: 33). Konceptualna metafora pomaže u stvaranju i razumijevanju slikovitih jezičnih izraza koji povezuju izvornu domenu (eng. *source domain*) i ciljanu domenu (eng. *target domain*), te na taj način dolazi do razumijevanja slike koja se frazemom želi postići prelaskom iz jedne u drugu domenu i na taj način razumijevanjem pojave ili druge stvari koja je čovjeku jednostavnija ili bliža njegovom iskustvu, te ju samim time lakše može objasniti. Veze između domena nazivaju se preslikavanje (eng. *mapping*). Ciljana je domena ona koju nastojimo objasniti i većinski je apstraktna, dok je izvorna domena ona o kojoj uglavnom imamo neko određeno znanje i vežemo ju uz pojam konkretnoga (Hrnjak 2017: 33).

Činjenica je i kako su konceptualne metafore prilično univerzalne, ali su, isto tako, mnoge od njih utemeljene na povijesnom i kulturnom znanju govornika, te je upravo zbog toga u potpuni

opis frazema važno uključiti i druge koncepte, prvenstveno one kulturno specifične. Nerijetko su frazemi motivirani i konvencionalnim znanjem. Takvo znanje podrazumijeva standardno, opće i svakodnevno znanje. Ponekad motiviranost može biti izazvana i kombinacijom npr. metonimije i konvencionalnog znanja.

4. JEZIČNI STEREOTIPI I JEZIČNI SEKSIZAM

Značajan dio frazeologije svakog jezika rodno je obilježen, te nam samim time frazeologija daje vrijedne spoznaje o kulturološkim specifičnostima konceptualizacije žena ili muškaraca u određenom jeziku kao cjelini. Svako istraživanje rodno obilježene frazeologije prije ili kasnije vodi nas prema rodnim stereotipima.

Jezik reflektira kulturu i stavove društva pa se tako i predrasude, ili, drugim nazivom, stereotipi, prenose jezikom. Za stereotipe se pretpostavlja da funkcioniraju kao kognitivni oblici percepcije i da su odgovorni za razumijevanje tj. prihvaćanje ženskog i muškog ponašanja u komunikaciji (Borić i dr., 2004: 20).

Ženski i muški jezik je fenomen koji se na razini nacionalnog jezika ističe toliko jasno da predstavlja zaseban predmet interesa među istraživačima. Osnovna razlika ovih jezika ostvarena je u najvećoj mjeri na razini stilskih izbora i jezičnog ponašanja, a ima povijesnu i biološku osnovu. Istodobno, ta različitost nema karakter paralele, već jasan asimetrični sustav, koji se također različito predstavlja unutar obiteljske skupine i na širem društvenom polju. Među svim međuljudskim sustavima unutar i izvan obiteljske skupine, rodna je opozicija primarna. Ovaj prikaz također uključuje razne sociolingvističke pojave, uključujući one koje ilustriraju i izdvajaju jednakost i nejednakost subjekata (Handke, 2009: 134).

Kada govorimo o razlikama među ženama i muškarcima, prisutna je upotreba neprihvatljivih izraza koji ne postoje za muškarce, ali se aktivno koriste u govoru o ženama. Takvi su izrazi npr. *vještica*, *babetina* i sl., te su nedvojbeno govor mržnje. Upravo jezičnom uporabom, odnosno ponavljanjem, jezik, kao primatelj i pošiljatelj poruka, prenosi takve stavove i predodžbe o ženama koje nazivamo jezičnim seksizmima. Također, jezik se prema ženama odnosi maćuhinski. Pridjev očuhinski, za razliku od maćehinski, ne postoji ni u jednom hrvatskom rječniku, stoga sam taj podatak može ukazivati na jezičnu neravnotežu. Osim toga, postoji negativni stereotip maćehe, dok se za očuha pridjevom ne pripisuju nikakva negativna svojstva (Borić i dr., 2004: 17-18).

Ako uzmemo za primjer rječnike i enciklopedije, uvijek se hipotetski pretpostavlja da je riječ o muškoj osobi, ukoliko nije drugačije navedeno, a upravo se takvim porukama šalje poruka da društvom vladaju muškarci. Također, do ne tako davno, prvim rezultatom pretraživanja rječnika pod

nazivom „žena” je navod o osobi po spolu suprotnoj od muškaraca, a tek kasnije je objašnjenje koje govori kako se radi o odrasloj osobi ženskog spola. (Borić i dr., 2004: 18) Ova teorija potvrđena je definicijom *žene* u *Rječniku hrvatskoga jezika V.* Anića iz 1991. Jednako objašnjenje pod pojmom žena prisutno je i u kasnijim rječnicima iz 1994. i 1998. godine. Prva promjena u objašnjenju, gdje se *žena* ne navodi kao osoba suprotnog spola od muškarca, vidljiva je u *Velikom rječniku hrvatskog jezika* Vladimira Anića iz 2003. godine.

Prisutni su i nedostaci u titulama kod obraćanja muškarcima, npr. kad se obraćamo ženi govorimo gospođa/gospođica, što nam odmah omogućava primanje informacije radi li se o udanoj ili neudanoj ženi (ulazak u prostor osobnog), dok s druge strane, muškarcu se obraćamo isključivo s gospodine te time ne saznajemo ništa o njegovom bračnom statusu (Borić i dr., 2004: 21).

Jezični seksizam može se promatrati na dva načina - kao mjera u kojoj je jezični sustav općenito inherentno seksistički i kao mjera u kojoj su neki načini korištenja jezika seksistički. Ako govorimo o prvom načinu u obzir se moraju uzeti simetrija i asimetrija u vokabularu ili leksiku. Neravnopravnost među spolovima u jeziku provodi se u nedostatak simetrije. Tada u različitim poljima muški oblici imaju prioritet i hijerarhijsku superiornost i primarni su, općeniti i osnovni nad ženskim oblicima koji su u tome slučaju sekundarni, generički i derivatni. Dominacija muškosti u jeziku također je jasno označena u pozicioniranju muških oblika kao: a) primarnih, osnovnih (u odnosu na sekundarne, ženske izvedenice); b) općenitih, nadređenih (prema neopćenitom, ženskom inferiornom) (Handke, 2009: 150).

4.1. RODNI STEREOTIPI

Mrežno izdanje hrvatske enciklopedije definira stereotip (prema franc. *stéréotype*) kao „sklop pojednostavnjenih i pretjerano uopćenih osobina koje se pridaju svim pripadnicima neke društvene skupine (etničke, rasne i dr.). Raširena i razmjerno trajna kognitivna shema o zajedničkim, češće negativnim nego pozitivnim značajkama društvenih skupina (npr. profesori su rastreseni i sitničavi, Japanci marljivi i točni, tamnopusi glazbeno nadareni i skloni lagodnu životu). Stereotipi pojednostavnjivanjem složene društvene sredine olakšavaju obradbu informacija i snalaženje u njoj. Tako se npr. nedostatne informacije o značajkama pojedinca nadoknađuju »znanjem« o osobinama skupine kojoj on pripada. U širem značenju, često ponavljan, neizvoran postupak ili djelo, klišej”³.

---

³ stereotip. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 6. 6. 2023. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=58036>>.

Postojanje stereotipa kao dijela ljudskog mentalnog sklopa osviješteno je prvenstveno u okvirima sociologije i psihologije, te ga lingvistika preuzima iz društvenih znanosti u skladu s rastom interdisciplinarnosti kao jedne od najraširenijih orijentacija u suvremenoj lingvistici (Menac, 2007: 60).

Menac (2007: 60) prema T. B. Rjabovoj (2003) dijeli rodne stereotipe prema njihovu sadržaju, tj. karakteristikama koje odražavaju u nekoliko grupa:

1. *Karakteristike povezane s djelovanjem i aktivnošću.* Muškarcima se pripisuju poduzetnost, odlučnost, ustrajnost, težnja za ostvarivanjem ciljeva, odvažnost, želja za avanturom, samokontrola, želja za originalnošću, uvjerenost u svoje sposobnosti, smisao za biznis. Ženama su pripisane pasivnost, neodlučnost, oprez, briga o poštivanju normi i konformizam.
2. *Karakteristike koje se odnose na vlast i upravljanje.* Kao tipično muške karakteristike smatraju se težnja prema liderstvu, ambicioznost, vlastoljubivost, snaga, objektivnost, sposobnost za donošenje odluka i realističnost. Ženskim se pak karakteristikama smatraju pokornost, bespomoćnost, ovisnost, neodgovornost, slabost, vjera u nadmoć muškarca, pristranost, neobjektivnost, tj. subjektivnost.
3. *Karakteristike povezane s kognitivnom sferom.* Muškarce odlikuju logičnost, racionalnost, sklonost razmišljanju, objektivnost, kritičnost. Ženama se odlikuju intuicijom, iracionalnošću, nelogičnošću, nekritičnošću, pa čak i glupošću.
4. *Karakteristike emocionalne sfere.* Smatra se da muškarce karakterizira to da su hladnokrvni, suzdržani, sposobni odvojiti racionalno od neracionalnog tj. emotivnog, dak se za žene smatra da su emocionalne, podložne nagovaranju, osjetljive i suosjećajne.
5. *Karakteristike povezane s međuljudskim odnosima.* Tipično ženskima smatraju se u ovom slučaju i pozitivne karakteristike kao što su tankoćutnost, požrtvovnost, dobrotu, brižnost, druželjubivost, taktičnost, blagost, nježnost, ljubav prema djeci, te negativne karakteristike kao što su svadljivost, lukavost, prepredenost i sl. Tipično muškim karakteristikama smatraju se otvorenost, samokontrola, pravednost, ali i netaktičnost, grubost, egoističnost i bezosjećajnost.

5. SOCIOLINGVISTIČKA SLIKA ŽENE

Žena se u frazeologiji konceptualizira ponajviše kroz stereotipe koji su povezani s njezinim karakterom i predodžbe o ponašanju za koje očekujemo da je tipično kod žena. Ovakvu sliku žene pronalazimo u frazeologiji češkog i poljskog jezika, a dakako i u poimanju žene u društvu češkog i poljskog naroda. Ako gledamo sliku žene kroz povijest, ona se uvijek definirala u odnosu na muškarca.

Važno je naglasiti, kako je u povijesti europskih društava (točnije: u mediteranskoj kulturi) položaj žena oblikovan na razne načine, značajno oscilirajući: od potpune podložnosti muškarcima i zakonima i običajima koje uspostavljaju, do periodične dominacije (Handke, 2009: 134).

Na primjeru Poljske, feministički trendovi jasno su progovorili u dva razdoblja: u drugoj polovici 19. stoljeća i nakon Drugog svjetskog rata. Radi boljeg shvaćanja, bitno je dodati dva pojašnjenja. Prvo, prirodna pojava u svakom od ovih razdoblja je različita, jer je u devetnaestom stoljeću dominirao trend emancipacije u svom osnovnom obliku, odnosno borba žena (prije svega) za izborna prava i za socijalnu i profesionalnu ravnopravnost s muškarcima. U drugoj polovici dvadesetog stoljeća provedba prethodno dobivenih prava rezultirala je neočekivano teškom situacijom, izazivajući snažnu reakciju u obliku, između ostalog, jezičnog ponašanja. S druge strane, nedavni nastavak borbe za jednakost žena i muškaraca u mnogim područjima društvenog života u velikoj je mjeri odraz feminističkog pokreta na Zapadu. Drugo, bez obzira na razdoblja u kojima su se feminističke ideje širile u javnost, proces oslobađanja žena nastavlja se različitim intenzitetom i poprima brojne oblike, koji se očituju i u jeziku (Handke, 2009: 134-136).

Sociolingvističkom analizom na jezik ne promatramo samo kao razmjenu poruka između govornika i slušatelja u svrhu prijenosa informacija, već sociolingvističkom analizom na jezik gledamo i kao refleksiju društva u kojem se stvara. Ovisno o kutu iz kojeg gledamo, muškom ili ženskom, kao i o dominantnom društvenom sastavu, na žene možemo gledati pozitivno ili negativno (Pintarić, 2009: 113).

6. ANALIZA FRAZEMA

KONCEPTUALNA ANALIZA FRAZEMA

U više navrata istaknuto je kako u izgradnji značenja frazeološke jedinice ne sudjeluje isključivo frazem čije su pojedine ili sve sastavnice u procesu frazeologizacije izgubile svoje leksičko značenje, već je iznimno važna upravo slika (Vidović Bolt, 2011: 87). Značenje frazema kreira čovjek sam jer je ono dio njegova konceptualnog sustava i kognitivnih procesa (Tuđman-Vuković, 2010: 12).

Primjenjujući konceptualnu analizu na najprikladniji način se prikazuju značenja odnosno tematsko-značenjska područja koja frazemi ostvaruju, a odraz su kognitivno-jezičnih svojstava čovjeka i čovjekova uma (Vidović Bolt, 2011: 87).

Koncepti su zapravo „diskretne jedinice kolektivne spoznaje koje se čuvaju u nacionalnoj memoriji nositelja jezika u verbalnome obliku”, te „jedinice koncepta mogu imati etimološko-metaforičku i simboličko-kulturološku sastavnicu” (Vidović Bolt, 2011: 87).

Pri tumačenju semantičkoga taloga (dubinske strukture, poticajnog impulsa ili signala) čeških i poljskih frazema s komponentom „žena” korištena je postojeća literatura (rječnici, članci jezikoslovaca i frazeologa, povezani znanstveni radovi).

Konceptom se u provedenoj analizi podrazumijeva neki nadređeni pojam koji povezuje i uokviruje značenja frazema bez obzira na njihovu ekvivalentnost i kategorijalno značenje, te su analizom čeških i poljskih frazema s komponentom „žena” istaknuta obilježja koja se u okviru koncepata mogu prikazati imenicama, pridjevima i glagolskim imenicama. U ovom radu ti su frazemi su podijeljeni na šest većih skupina (frazemi koji se odnose na fizički izgled žene, frazemi koji se odnose na rad žene, frazemi koji se odnose na karakterne osobine žene, frazemi koji opisuju odnos žene i muškarca, frazemi koji se odnose na biološke sposobnosti žene, frazemi koje se odnose na intelektualne sposobnosti žene), a te su skupine dalje podijeljene na odgovarajuće podkategorije i pokazuju koji koncept je zastupljen u kojem jeziku.

6.1. FRAZEMI KOJI SE ODNOSI NA RAD ŽENE

U ovu kategoriju ubrajaju se frazemi zastupljeni u oba jezika. I u češkom i u poljskom jeziku obuhvaćen je koncept uspješnosti: češki frazem *žena pracuje pořád*, te poljski frazemi *kobieta gospodarna* i *kobieta sukcesu*. Koncept ženine poslovne sfere, odnosno zanimanja i profesije obuhvaćen je samo u poljskim frazemima koji su negativno obojeni. Oni su redom: *kobieta lekkich obyczajów*, *kobieta nierządna*, *kobieta lekkiego prowadzenia*, *kobieta służebna*, *kobieta do prania/sprzątania*, *kobieta spod latarni* i *kobieta ulicy*. Koncept utjecajnosti prisutan je samo u češkom jeziku: *žena má vliv*.

6.1.1. KONCEPT ZASTUPLJEN U OBA JEZIKA

6.1.1.1. USPJEŠNOST

Češki frazem *žena pracuje pořád* nosi većinom pozitivne konotacije. To u samom frazemu nije naglašeno, niti bi negativno značenje ovom frazemu bilo bi pridjenuto kada bi frazem bio korišten s dozom ironije ili sarkazma. *Žena pracuje pořád* je frazem koji opisuje ženin posao koji nikad ne prestaje. Ne govori se konkretno o poslu koji obavlja kod kuće niti o poslu koji se odnosi na njezino radno mjesto, već može biti shvaćen kao posao koji se nastavlja nakon odlaska s radnog mjesta

kući, ili odlazak s bilo kojeg mjesta na neko drugo. Frazem ne nosi nužno značenje da je ovaj posao fizički ili psihički težak, već je više usmjeren na dugotrajnost i neprestavanje posla koji žena svakodnevno obavlja.

Poljski frazem *kobieta gospodarna* govori o ženi koja je (većinom) sa sela, te pronalazi dobru ravnotežu između obiteljskog života i djelovanja u zajednici. Možemo to shvatiti kao frazem koji nosi pozitivnu konotaciju upravo zbog toga što se ovdje o ženi govori na način koji hvali njezinu sposobnost raspolaganja vremenom kako bi činila dobro za obitelj ali i opće dobro za svoju zajednicu. Frazemom *kobieta sukcesu* dokazuje se da je žena u poljskoj kulturi napredovala na društvenoj ljestvici u odnosu na vremena kada su žene bile orijentirane isključivo na obiteljski život i brigu za obitelj. Ovim frazemom opisujemo ženu koja je dosegla visok položaju nekom području a osobito u dobro plaćenom području. Žene koje se opisuje ovim frazemom su prominentne, talentirane i uspješne žene na političkoj sceni, kulturi, znanosti, sportu i različitim drugim sferama (većinom) javnog života, kao i u različitim društvenim i profesionalnim skupinama. Frazem uglavnom nosi vrlo pozitivnu konotaciju, a može se pronaći i u obliku gdje mu je prva sastavnica *męszczyzna*, tako dobivamo frazem s istim značenjem, no odnosi se na muškarca.

6.1.2. KONCEPT ZASTUPLJEN SAMO U POLJSKOM JEZIKU

6.1.2.1. ZANIMANJE, PROFESIJA

Univerzalno svojstvo frazeološke razine jezika je da su u njoj općenito u znatno većem broju zastupljeni negativno obilježeni koncepti (Hrnjak, 2016: 86). Nailazimo tako na prve frazeme koji su negativno obilježeni, a to su frazemi koji govore o ženinu najčešćem zanimanju ako se govori s frazeološkog gledišta - o prostituciji. Poljski frazemi *kobieta lekkich obyczajów*, *kobieta nierządna*, *kobieta lekkiego prowadzenia*, *kobieta spod latarni* i *kobieta ulicy* nose isto značenje, to je žena koja prodaje seksualne usluge, dakle, prostitutka. Samim time da se najviše frazema, čak njih 5, ima to značenje, pa možemo vidjeti kako se uz ženino zanimanje vežu puno češće od pozitivnih upravo negativna mišljenja. Fenomen prostitucije bez obzira na stigmatu i moralne i društvene neprihvatljivosti uistinu prati čovječanstvo već od samih početaka. Žene koje prodaju seksualne usluge za novac ili neke druge usluge uglavnom spadaju u tabuizirani segment društva, iako postoje od najstarijih civilizacija sve do danas (Hrnjak, 2016: 143). *Kobieta lekkich obyczajów* je frazem motiviran shvaćanjem o nemoralnosti i grešnosti prostitutke koja prodaje svoje tijelo i običaji joj se razlikuju od onih koji su prihvaćeni u okolini u kojoj se nalazi. *Kobieta nierządna* u samoj strukturi nosi pridjev koji ukazuje na prostituciju, te motiviranost ovog frazema nije prikrivena i ne radi se o

igri riječi kao što je to prisutno u drugim frazemima povezanima s prostitucijom kao zanimanjem žene. *Kobieta lekkiego prowadzenia* frazem je u kojem je prostituiranje žene prikazano tako da je njezin način život opisan kao lagan, bezobziran, jedva primjetan. *Kobieta spod latarni* slikovito je opisan frazem gdje zapravo možemo vizualizirati ženu ispod ulične rasvjete kako stoji i čeka, što povezujemo s prostitutkama koje čekaju posao na ulici. U naivnoj slici svijeta se prostitucija povezuje s noći i tamom uzimajući u obzir da je kroz povijest ta profesija bila uglavnom nelegalna i žene su se njome bavile pod okriljem noći (Hrnjak, 2016: 146) Dalje slijedi frazem *kobieta ulicy* gdje je zanimanje prostitutke također povezano s ulicom i ženom koja se na njoj nalazi. Frazemi iz prikupljenog korpusa koji govore o zanimanju žene, a ne odnose se direktno na prostituciju, bez iznimke se odnose na kućne poslove, tj. poslove pospremanja i čišćenja. *Kobieta służebna* i *kobieta do prania/sprzątania* frazemi su veoma sličnog značenja, u prvom se govori o ženi koja je zaposlena kao kućna pomoćnica, tj. služavka, a u drugom o ženi koja je zaposlena kao čistačica ili spremačica.

6.1.3. KONCEPT ZASTUPLJEN SAMO U ČEŠKOM JEZIKU

6.1.3.1. UTJECAJNOST

Frazem *žena má vliv* nosi pozitivne konotacije. Jednako tako, ovaj nam frazem pokazuje i sliku žene češkog društva, u kojoj je ženi pridružena osobina utjecajnosti. Samim time što je žena povezana s utjecajnošću, te nije napomenuto na što to točno žena o kojoj govorimo ima utjecaj, ostavlja se prostor korisnicima jezika i frazema da imaju slobodu tvrditi da žena jednostavno ima osobinu onoga tko je utjecajan, te istu tu osobinu pokazuje i koristi u svakoj sferi u kojoj se pronalazi, bila to politička, javna, privatna ili koja druga sfera.

6.2. FRAZEMI KOJI SE ODNOSE NA KARAKTERNE OSOBINE ŽENE

U ovoj kategoriji zastupljeni su frazemi oba jezika. Koncept promiskuiteta i razvratnosti prisutan je i u češkom i poljskom jeziku. U češkom jeziku prikazan je frazemima *žena nahá je sexuálně nespoutaná* i *lehká žena*, a u poljskom jeziku frazemima *kobieta z przeszłością*, *kobieta źle się prowadząca* i *łatwa kobieta*. Koncept varljivosti i neodlučnosti također je zastupljen u oba jezika. U češkom jeziku su to frazemi: *žena je vrtkavá*, *žena je nevyzpytatelná* i *žena pláče* krátce, u poljskom jeziku: *kobieta zmienna jest*. Koncept fatalnosti žene prikazan je samo u poljskom jeziku frazemima *kobieta fatalna* i *kobieta wamp*. Slijede koncepti zastupljeni samo u češkom jeziku: nevjernost (*žena omlazená může být nevěrná*), slabost (*slabá žena*, *žena je zranitelná*, *být jen slabá žena*, *žena*

ma omezení i žena potřebuje tvrdost), neposlušnost (*Lotová žena*), pričlživost (*žena je upovídáná*), kompliciranost i nejednostavnost (*žena komplikuje situaci*), sličnost žena (*ženy jsou stejné*), nemoralnost (*žena je mravná přehnaně až v starší*), zloba i krivica (*hadí žena, žena je zlá na muže i žena je vinna vždycky*), neprimjereno ponašanje (*žena opilá chová se nepřijatelně*), zapanjenost, šok (*stát někde jako Lotová žena*).

6.2.1. KONCEPTI ZASTUPLJENI U OBA JEZIKA

6.2.1.1. PROMISKUITET

Podskupina frazema koji ženi pripisuju razvratnost ili promiskuitet sastoji se od tri poljska i dva češka frazema. Ovi se frazemi odnose na ženu koja lako stupa u seksualne odnose i često mijenja ili je mijenjala partnere. U podskupini koja se odnosi na ženinu razvratnost i promiskuitet nailazimo na dva potpuna ekvivalenta u češkom i poljskom jeziku. Radi se o frazemima *łatwa kobieta* i *lehká žena*. Frazemi se podudaraju i u strukturi i u značenju. Njihova je motiviranost isto tako jednaka. Pridjevska sastavnica koja u oba jezika ukazuje na lakoću aludira na to da se žena olako upušta u seksualne odnose, donoseći joj samim time negativno značenje. Prilično je jasno da je i frazem *žena nahá je sexuálně nespoutaná* također negativan. Pridjevska sastavnica koja opisuje golotinju ukazuje da se radi o povezanosti sa seksualnim životom žene prije nego nam to frazem dopušta iščitati iz kasnije sastavnice gdje nam priložna sastavnica govori o konkretnoj povezanosti sa seksom. Ovaj frazem odnosi se na ženu i njezinu neumjerenost u putenoj strasti gdje se uz nju još povezuje i česta promjena seksualnih partnera.

Prvi je poljski frazem *kobieta z przeszłością*. Sastavnica *prošlost* u ovom frazemu nije neutralno obojena, već upravo prošlost daje frazemu značenje gdje je ženina prošlost nešto čega bi se trebala sramiti. Ženina prošlost u ovom frazemu govori o njezinim bogatim erotskim iskustvima. Iako ne bi trebalo biti isključeno da takva prošlost čini ženu boljom seksualnom partnericom, uvriježeno je mišljenje ipak negativno obojeno, i frazem ima isključivo negativne konotacije. Zaslužne za to su najvećim dijelom stroge norme seksualnog ponašanja koje vrijede za ženu u poljskoj (ali i u češkoj) kulturi do danas. Takve stroge norme koje vrijede za žene (ali ne i muškarce), te samim time upravo svim frazemima u ovoj podskupini pridaju negativne konotacije. Sljedeći je poljski frazem *kobieta źle się prowadząca* koji opisuje ženu koja ima povremene seksualne kontakte s muškarcima. Misli se tako na ženu raspuštenog morala koja ima aktivan seksualan život, a drugo značenje frazema je zanimanje prostitutka (što nije neočekivano, uzimajući u obzir da je sudeći prema ovom korpusu frazema već konstatirano da je prostitucija „najpopularnije” zanimanje žene).

6.2.1.2. NEODLUČNOST, VARLJIVOST

Kao posebne frazeme valja istaknuti one koji prikazuju ženinu sklonost neodlučnosti i varljivosti. Frazemi koji govore o neodlučnosti vrlo često su povezani s prevarom, radilo se tu o bračnoj ili nekoj drugoj, neozakonjenoj (ljubavnoj zajednici). Do ove asocijacije dolazi zbog toga što, kada govorimo o neodlučnosti kao ljudskoj osobini, ona se povezuje uglavnom i s nevjernim i varljivim ponašanjem u ljubavnim odnosima gdje osoba nepromišljeno (ili pak promišljeno) bira stupiti u neki drugi odnos, iako se u jednom već nalazi. Svi frazemi ove podskupine zapravo bar djelomično referiraju (iako se za to moraju nalaziti u određenom kontekstu) na ženino ponašanje i karakteristiku neodlučnosti i varljivosti kada je u ljubavnom odnosu. Prvi češki frazem koji govori o ženinoj promjenjivosti i nestabilnosti u osjećajima donosi većinom negativne konotacije o ženi, jedino ako je u kontekstu određeno drugačije. Žena se tako opisuje i kao nestabilna, kada su u pitanju njezini osjećaji. Sljedeći frazem u ovoj podskupini je frazem *žena je nevyzpytatelná*, koji opisuje nepredvidivost žene. Ovaj frazem može govoriti o postupcima žene no i o njezinim osjećajima, te i jednim i drugima pripisuje nepredvidivost. Ovaj frazem potvrđuje sliku žene kao promjenjive u duhu češkog jezika. Posljednji frazem uvršten u ovu podskupinu češki je frazem *žena pláče krátce*. Slikovito opisuje ženu koja plače kratko, te se iz njegovog doslovnog slikovitog prikaza može zaključiti kako se i on također odnosi na ženinu promjenjivost u osjećajima. Svaki od frazema iz ove izdvojene podskupine rijetko nose pozitivne konotacije, međutim, nije isključivo. Da bi ovi frazemi bili pozitivni, kontekstom bi trebalo biti naglašeno da se na osobinu koju ženi pripisuju gleda u pozitivnom smislu.

Poljski frazem *kobeta zmienna jest* veoma eksplicitno govori o ženinoj prevrtljivosti, sklonosti neodlučnosti i promjeni mišljenja. Takvom opisu dalje pripisujemo i slabost karaktera, a često i slabost općenito, uzimajući u obzir da se jakima smatraju one osobe koje su čvrstog stava. Kada govorimo o ženi, što je slučaj u ovome frazemu, njezina se promjenjivost odnosi dakako i na osjećaje, na nestabilnost i promjenjivost istih. Ovaj frazem u suštini ne mora biti negativan, najviše ovisi o kontekstu, međutim, ipak se većinski koristi kako bi obilježavao negativnu osobinu žene. Ekvivalent poljskome frazemu *kobieta zmienna jest* je češki frazem *žena je vrtkavá*. Ova dva frazema su ekvivalentni u značenju i strukturi.

6.2.2. KONCEPT ZASTUPLJEN SAMO U POLJSKOM JEZIKU

6.2.2.1. FATALNOST

Lik žene zavodnice koja svojim izrazitim manipulativnim sposobnostima i seksualnom privlačnošću potpuno očarava muškarca i najčešće je pogubna za njegovu sudbinu arhetipski je lik koji je u kulturi, folkloru i književnosti raznih kultura prisutan još od davnih vremena. Kao književni lik procvat je doživjela u ranom europskom romantizmu. Široka popularnost zbog koje se sintagma koja je nastala prema francuskom *la femme fatale* zapravo u toj mjeri proširila u upotrebi i postala dijelom internacionalnog frazeološkog fonda mnogih jezika povezana je s likom fatalne zavodnice američkog filma *Noir* 1940-ih godina (Hrnjak, 2017: 152). U poljskom jeziku frazem se pojavljuje u prevedenom obliku ovog internacionalnog frazema. *Kobieta fatalna* odnosi na zavodljivu ženu kojom muškarac eventualno postaje naprosto opsjednut i opčinjen. Frazeološko značenje ovog frazema podrazumijeva da se radi o samouvjerenoj ženi koja je najčešće vrlo naglašena seksualnom privlačnosti i u stanju je manipulirati muškarcem i iskoristiti svoje adute kako bi postigla ono što joj najviše odgovara i dosegla svoj cilj. Isto tako, ovakva fatalna žena pritom često ima sudbonosan te nerijetko čak i poguban utjecaj na život muškarca s kojim je povezana. Ženu koju opisujemo ovim frazemom povezujemo sa slamanjem srca, nesrećom, uništenjem karijere i života muškarca, te nosi većim dijelom negativno značenje. Drugi frazem ove podskupine, *kobeta wamp*, dodatno je naglašen negativnim konotacijama. Ovaj frazem nosi jednaka obilježja žene kao i frazem *kobieta fatalna*, no dodatno značenje koje nosi je to da žena na koju se odnosi ovaj frazem svojom seksualnošću šokira svoje bližnje i okolinu u kojoj se nalazi. Isto tako, ženi koja je opisana ovim frazemom, pripisuje se razmetanje svojom agresivnom erotikom. Ovakvim opisom žene lako je shvatljivo da frazem nosi negativne konotacije, uzimajući u obzir sve prijašnje koje se povezuju s prethodnim frazemom *kobieta fatalna*, te dodatne konotacije koje su potkrijepljene agresivnošću koju ovakva žena prouzrokuje.

6.2.3. KONCEPTI ZASTUPLJENI SAMO U ČEŠKOM JEZIKU

6.2.3.1. NEVJERNOST

U podskupini koja govori o nevjernosti kao karakterističnoj osobini žene, nalazi se frazem koji je u frazeološkom rječniku češkog jezika fiksiran na ženu koja vara ili je prevarila svojeg muža ili izvanbračnog partnera. Važno je napomenuti kako se u kontekstu nevjere ipak govori i o zajednici koja nije ozakonjena, što nam govori o tome da s frazeološkog gledišta, govoreći o ljubavnim odnosima, ipak dolazi do suvremenijeg poimanja i teži se izjednačavanju vrijednosti bračnih i nekonvencionalnih izvanbračnih zajednica. Ipak, bitna je predodžba o monogamnosti kao

općeprihvaćenom običaju, jer, upravo ona definira i bračnu i izvanbračnu zajednicu. I u jednoj i u drugoj vrsti zajednice, sklonost žene prevari opisana je češkim frazemom *žena omlazená může být nevěrná* tako da je komponenta žene opisana kao (više) nevjerna u mladosti. Ovim frazemom opisuje se ženina sklonost prevari u mladosti, te koristeći njezinu dob kao razlog tome, govori negativno o ženinom ponašanju, pa je samim time i ovaj frazem negativno obilježen. Odstupanje od pravila seksualnog ponašanja u takvoj (monogamnoj) zajednici smatra se nepoželjnim i podrazumijeva se da je ženska nevjera negativno obilježena.

6.2.3.2. SLABOST

Frazemi ove podskupine češki su frazemi utemeljeni na ustaljenim predodžbama o ženi kao slabijem spolu, u svakom smislu te riječi. Ženu se, između ostalog, smatra slabom zbog načina na koji se odgajaju ženska djeca koja su previše zaštićena, pa i u odrasloj dobi ostaju ovisne o drugima i često nailaze na probleme i izazove samostalnog života. Ipak, odgoj nije jedini razlog zbog čega se na ženu gleda kao pripadnicu slabijeg spola. Češki frazem u obliku sveze riječi *slabá žena* vrlo direktno svojom pridjevskom sastavnicom ukazuje na svoje značenje, koje je slaba žena. Frazem *být jen slabá žena* nosi isto značenje, no poprima i određenu dodatnu nijansu sastavnicom „jen” u značenju „samo”. Tako žena nije „slaba žena”, već „samo slaba žena”, što dodatno omalovažava i umanjuje vrijednost žene na koju se odnosi, govoreći tako da je ona jedino i isključivo slaba žena, misleći ovdje na njezinu fizičku ili psihičku slabost. U frazemu *žena je zranitelná* ženi se pripisuje ranjivost u smislu psihičke ali jednako tako i fizičke slabosti. Naposljetku nailazimo i na frazem *žena má omezení* koji indirektno aludira na ženinu slabost, ali i inferiornost u odnosu na muškarce. Ovaj frazem tumači se na način da je žena psihički i fizički ograničena, misleći tako na ženu kao osobu s ograničenim intelektualnim sposobnostima i fizički slabu osobu. Može označavati i ženinu slabost u smislu njezinog ograničenja činjenicom da je žena, ograničena je slobodom, pravom glasa ali i, onim najvažnijim, ograničena je u tom smislu da je podređena muškarcu. Češki frazem koji ženu smatra slabijim spolom u svakom smislu te riječi je frazem *žena potřebuje tvrdost*. Ovaj frazem, ovisno o kontekstu, može biti shvaćen na više načina i samim time može nositi različita značenja, a uglavnom je negativno obojen. Frazemom se ističe kako prema ženi treba biti čvrst, što aludira na njezinu neposlušnu osobnost. Govori isto tako i o tome kako je ženi potrebna čvrsta muška ruka, ukazujući time na njezinu slabost i ovisnost o muškarcu. Komponentom tvrdoće koja ženi u ovom frazemu nedostaje, ta žena je prikazana kao slaba i nesamostalna. Svaki od frazema iz ove podskupine zapravo indirektno prikazuje ženu kao slabiju i inferiorniju prema muškarcu.

6.2.3.3. NEPOSLUŠNOST

Žena koja je neposlušna u češkom jeziku opisana je biblijskim frazemom *Lotová žena*. Frazem je motiviran biblijskom pričom u kojoj se Lotova žena osvrnula iako je zapovijed bila jasna, takva da se nitko ne smije osvrnuti bila jasna, te je postala stup soli, u božanskoj kazni zbog svoje znatiželje, ostajući tamo dok je ostatak njezine obitelji napustio to mjesto. Uspoređujući ženu s Lotom iz biblijske priče, zapravo se govori o ženi da je neposlušna, da odbija slušati i slijediti zapovijedi i da će zbog toga biti kažnjena. Bezuvjetna poslušnost kod žena nerijetko je spominjana u povijesti i otklanjanje od poslušnosti smatra se negativnom osobinom žene, jer odskače od normi uvjetovanih kroz povijest.

6.2.3.4. PRIČLJIVOST, BRBLJAVOST

Brlbljavost je samo jedna od mnogih karakteristika koja se gotovo uvijek pripisuje ženama. Ovaj stereotip o ženskoj brbljavosti podrazumijeva da žene pričaju puno i često, nerijetko i o banalnim stvarima i sklone su traču, što nije slučaj kod muškaraca za koje je poznato da općenito pričaju manje i nisu skloni govoriti o banalnim temama (Hrnjak, 2016: 119). Pridjevski frazem *žena je upovídaná* u češkom jeziku koristi se kako bi se ženi pripisao upravo ovaj stereotip o brbljavosti. Ovakvo karakteristično ženino brbljanje skoro je uvijek smatrano iritantnim i vrlo često nepotrebnim, stoga je ovaj frazem obilježen negativno.

6.2.3.5. KOMPLICIRANOST, NEJEDNOSTAVNOST

Često se iz muške perspektive, kada se govori o ženi, govori o tome kako nikad nisu upoznali ženu koja nije komplicirana. Kada čujemo pridjev kompliciran, asocijacije koje s njim povezujemo su složen, zamršen, težak za razumijevanje ili rješavanje, međutim, u razgovornom stilu ovaj se pridjev odnosi na onog koji je težak po ponašanju i u komunikaciji. Ženama koje su opisane frazemom iz ove podskupine se, dakako, pripisuju asocijacije na ovaj pridjev jednako kao i njegovo značenje u razgovornom stilu. Biti kompliciran na prvi pogled zvuči nepoželjno, no ako kročimo korak dalje i vodimo se čak i samo vlastitom moći zaključivanja, shvaćamo da su većinom komplicirane stvari one koje su vrijedne rješavanja i čekanja, te da iza kompleksnosti dolazi bolji ishod nego što bi bio da je put bio jednostavan i unaprijed popločen. Frazem *žena komplikuje situaci* nosi negativne ili pozitivne konotacije, ovisno u situaciji u kojoj se koristi. Većinom ima negativan prizvuk na početku koji se pretvara u pozitivan.

6.2.3.6. SLIČNOST ŽENA

Češki frazem *ženy jsou stejné* iz ove podskupine frazema govori o tome kako su sve žene iste. Ovakav opis žene shvaćamo kao negativan, te i sam frazem je negativno obilježen. Kada se o ženama govori kao istima, shvaćanje tog značenja jednako je kao i kad govorimo da su svi muškarci isti, a značenje uvijek povezuje sve negativne osobine žena ili muškaraca. Kad muškarac rabi ovaj frazem, uglavnom je to u pogrdnom govoru o ženama koje su sve loše, zle i pokvarene, ponekad za nijansu nježnije, ali i dalje komplicirane, nezahvalne i nemoralne.

6.2.3.7. NEMORALNOST

Ženina nemoralnost česta je motivacija mnogih frazema koji se odnose na ženu u raznim kulturama. U češkom jeziku nailazimo na frazem *žena je mravná přehnaně až v starí* kojim se opisuje ženina nemoralnost u mladosti. Frazem opisuje osobnost nemoralne žene tijekom mladosti koja se postepeno s promjenom osobnosti kroz godine mijenja na bolje. Moralni razvoj žene opisan je tako da se njezina starost opisuje kao doba u kojem žena napokon otklanja od svojih nevjernih i nemoralnih ponašanja koja joj se uvijek pripisuju u mladosti. Frazem nosi negativne konotacije iako ukazuje na poboljšanje osobnosti kod žene, jer ipak opisuje ženinu manu, a ne vrlinu.

6.2.3.8. ZLOBA, KRIVICA

Kada koristimo frazem *hadí žena* kako bismo opisali neku ženu, tada govorimo o njezinoj fleksibilnosti, ženi s povećanom pokretljivošću zglobova i opuštenošću ligamenata, kao što je kod žena koje rade u cirkusu i nastupaju na takvim točkama gdje se izvode akrobacije. Motiviranost je frazema komponenta zmije koja asocira na gipkost i mogućnost savijanja u različite oblike. Ovaj frazem, doslovno preveden u „žena zmija” u svom drugom značenju i ovisno o kontekstu može i opisivati opaku, podmuklu ženu, gdje motiviranost frazema također proizlazi iz komponente zmije za koju smatramo da je opasna, opaka i zla životinja, te ju uvijek povežujemo s negativom, pogotovo ako je uspoređena s nekom osobom. Struktura frazema koja sadrži komponentu zmije vrlo konkretno i otvoreno pokazuje da se, ako je određeno kontekstom, ovdje radi o frazemu s negativnim konotacijama. Zloba je karakteristika koja se vrlo često stereotipno pripisuje ženama za razliku od muškaraca. Frazem koji vrlo direktno, pomoću sastavnice *zla*, ženu prikazuje kao zlu je češki frazem *žena je zlá na muže*. Ovim frazemom opisuje se žena koja se prema muškarcima ne odnosi na lijep način i na način koji muškarci to od nje očekuju. Većinom se ovim frazemom opisuje žena koja muškarcima nešto brani, ne dopušta, no može imati i mnoga druga značenja,

ovisno o kontekstu u kojem se on koristi. Jedno je sigurno - ovaj frazem nosi negativne konotacije. Odbijanje prihvaćanja bilo koje vrste nadređenosti žene nad muškarcima nije neobično, te je u mnogim je kulturama često vrlo izraženo.

Češki frazem *žena je vinna vždycy* jasno daje do znanja kako govori negativno o ženama. Ovaj frazem svrstava sve žene u jednu skupinu gdje su one, ako pratimo značenje spomenutog frazema, uvijek krive. Ovakva misao o ženi u češkoj kulturi dokazuje se svojom pojavom u prikupljenom češkom korpusu. Ženina krivica za nastalu situaciju jednostavno je uvriježeno mišljenje koje nema posebno opravdanje ni objašnjenje. Motivacija frazema dakako može biti ženina kompliciranost, sklonost prigovaranju. Činjenica je pak, da ne pronalazimo ekvivalent frazemu koji umjesto komponente žene sadrži komponentu muškarca, bar ne zabilježen u rječnicima ovog korpusa, što ukazuje na nestabilnost u jeziku, pokazujući da se negativne konotacije uglavnom odnose na ženu.

6.2.3.8. NEPRIMJERENO PONAŠANJE

Stanje opijenosti žene naglašeno je kao izrazito negativno u frazemu *žena opilá chová se nepřijatelně*. Frazem govori o neugodnosti i neljubaznosti koje izaziva žena koja je pod utjecajem alkohola. Ovakvo gledanje na ženu povezujemo, naravno, s uvriježenim mišljenjem da se žena treba ponašati se pristojno i uglađeno.

6.2.3.9. ZAPANJENOST, ŠOK

Češki frazem *stát jako Lotová žena* motiviran je kao i frazem *Lotová žena*, biblijskom pričom u kojoj se Lotova žena osvrnula iako je zapovijed bila jasna, takva da se nitko ne smije osvrnuti, te je postala stup soli, u božanskoj kazni zbog svoje znatiželje, ostajući tamo dok je ostatak njezine obitelji napustio to mjesto. Frazem *stát někde jako Lotová žena* govori o ukipljenoj osobi, koja može i ne mora biti žena, već je komponenta žena u ovom slučaju dio motiviranosti frazema i jednostavno asocira na sliku koju treba prikazati. Kako se, prema biblijskoj priči, Lotova žena pretvorila u stup soli, ovaj nam frazem donosi sliku u kojoj netko stoji nepomično, kao da je ostao skamenjen, a upravo zbog toga što je zapanjen ili šokiran. Osoba opisana ovim frazemom ostaje zatečena kao odgovor na neku neočekivanu ili lošu vijest, prizor ili otkriće.

6.3. FRAZEMI KOJI OPISUJU ODNOS ŽENE I MUŠKARACA

U ovoj kategoriji nalazimo frazeme oba jezika. Koncept privlačnosti je prisutan u češkom jeziku: *ženy přitahují ho* i u poljskom jeziku: *kobiety lgną do kogoś*, *pies na kobiety* i *zmieniać kobiety jak rękawiczki*. Koncepti zastupljeni samo u poljskom jeziku su koncept kompatibilnosti i partnerstva koji je opisan frazemom *kobieta czyjegoś życia*, te koncept grubosti prema ženi obuhvaćen frazemima *kobiety nie bij nawet kwiatem* i *zniewolić kobietę*. U češkom jeziku nailazimo na koncept inspirativnosti koji je prikazan frazemima: *žena je inspiraci a překážkou*, *žena inspiruje muže*, *žena stimuluje a zušlechtuje muže* i *žena dobrá je důležitější než majetek*, te na koncept superiornosti prikazan frazemom *žena nemá ovládat muže*.

6.3.1. KONCEPT ZASTUPLJEN U OBA JEZIKA

6.3.1.1. PRIVLAČNOST, OPČINJENOST

Podskupina koja govori o privlačnosti i opčinjenosti specifična je skupina u kojoj su frazemi ograničeni u upotrebi na muškarca i ne odnose na žene direktno. U ovoj podskupini frazema koji čine češki i poljski korpus nalaze se frazemi koji referiraju mušku osobu, no u svojem sastavu sadrže komponentu žena, čak iako se na nju direktno ne odnose. Ovi su frazemi u upotrebi ograničeni na muškarce koji rado, lako ili često osvajaju žene i na taj način demonstriraju svoju muškost. Prvi frazem podskupine koja se odnosi na muškarce je češki frazem *ženy přitahují ho*. Sastavnicom *ho* koja je zamjenica u trećem licu jednine muškog roda u akuzativu jasno je prikazano da se frazem odnosi na muškarca. Glagolom *privlačiti* jednako je direktno opisan odnos između opisanog muškarca i komponente žene. Ovdje je opisan muškarac koji simpatizira žene, dodvorava im se, jednostavno rečeno, žene ga same po sebi privlače. Takav muškarac nastoji osvojiti naklonost žena, za njima se okreće, daje im svoju potpunu pažnju i ima želju s njima stupiti u romantični odnos. Frazem nije isključivo negativno ni pozitivno obilježen, no muškarac opisan ovim frazemom može biti negativno obilježen u slučaju ako se već nalazi u bračnoj ili izvanbračnoj vezi, jer onda može ukazivati na muškarca koji je sklon prevari.

Prvi poljski frazem podskupine koje se odnosi na muškarce je poljski frazem *kobiety lgną do kogoś*. Ovim frazemom opisuje se naklonost žena prema nekom muškarcu. Takav je muškarac većinom netko za koga se žene „lijepe”, popularan je među ženskom populacijom i lako stječe njihovu naklonost. Idući poljski frazem je *pies na kobiety*. Muškarac opisan frazemom *pies na kobiety* definitivno je muškarac koji pripada u ovu podskupinu frazema s komponentom žena. Takav muškarac se u iznadprosječnoj mjeri upušta u romantične odnose sa ženama, često s njima flertuje. Takav je muškarac uspješan u svojim planovima sa ženama, među njima je popularan, često je

okružen ženama i često mijenja partnerice. Za ovakvog muškarca nerijetko se smatra i kako je dobar u krevetu, misleći pritom na iskustvo stečeno tijekom promjene mnogih partnerica. *Zmieniac kobiety jak rękawiczki* sljedeći je frazem iz ove podskupine koji je utemeljen na pozadinskoj slici muškarca koji često, češće od prosjeka, mijenja ljubavne partnerice. Ovdje se radi o frazemu koji opisuje muškarca kao zavodnika, koji lako i bez pretjeranog truda osvaja žene i mijenja ih jednako lako i brzo. Ovakav opis češće nosi negativne nego pozitivne konotacije, jer ipak, ovakvo je ponašanje i dalje nekonvencionalno i neprihvaćeno u društvu, stoga se pripisuje muškarcima kako bi opisao njihove negativne osobine u znatno većoj mjeri nego što se. njime opisuje bilo kakva pozitivna osobina. U frazemu *zmieniac kobiety jak rękawiczki* se metonimijskim značenjem leksema *rukavice* ukazuje na učestalost mijenjanja, u ovom slučaju žena kao ljubavnih partnerica, upravo zbog toga što su rukavice, posebno i najčešće u medicini ali i u drugim sferama dio opreme koja se mijenja često i vrlo lako.

6.3.2. KONCEPTI ZASTUPLJENI SAMO U POLJSKOM JEZIKU

6.3.2.1. KOMPATIBILNOST

U pozadini frazema *kobieta czyjegoś życia* nailazimo na univerzalnu predodžbu o tome kako oni najsretniji od nas za života imaju tu sreću susresti i upoznati ljubav svog života. Poljski frazem koji sadrži komponentu *żena* govori o savršenoj, idealnoj partnerici, o partnerici iz snova, misleći pritom na partnericu osobito u ljubavi. Takva je partnerica svojoj polovici u ljubavnom odnosu potpora, podrška, netko na koga se uvijek mogu osloniti, na koga mogu uvijek računati, koga vole i ta je žena za njih u svakom smislu savršena i kompatibilna.

6.3.2.2. GRUBOST PREMA ŽENI

Iz prikupljenog korpusa, potrebno je istaknuti dva poljska frazema koja se odnose na grubost. Ova dva frazema imaju potpuno različito značenje. Prvi frazem prema strukturi odgovara rečenici, te glasi *kobiety nie bij nawet kwiatem*. Ovaj frazem nosi sasvim suprotno značenje i govori o tome kako se žene ne smije udariti ni cvijetom. Cvijet u pozadinskoj slici ovog frazema kao nešto nježno, delikatno i blago govori nam kako ni u minimalnoj mjeri ne bismo trebali nauditi ženi, ženama. Povezivanje dviju suprotnosti, glagola udariti i imenice cvijet, dobivamo vrlo simboličnu i vizualnu sliku koju zapravo možemo zamisliti, te upravo na ovaj način frazem pokušava ostaviti ovu sliku u umovima korisnika frazema. Sve navedeno dovodi do pozitivnog značenja i konotacije analiziranog frazema. Drugi frazem je sveza riječi *zniewolić kobietę*. Glagolskom komponentom frazema u

značenju „silovati” jasno je da se govori o jednom od najgorih mogućih djela i najgrubljih činova koje se može učiniti ženi, najprije fizički, no bolnije je psihički. Frazem nosi negativne konotacije.

6.3.3. KONCEPTI ZASTUPLJENI SAMO U ČEŠKOM JEZIKU

6.3.3.1. INSPIRATIVNOST

Frazemi ove podskupine odnose se na žene u korelaciji s muškarcima. Odnos u kojima se žene mogu naći s muškarcima može biti pozitivan, te u većini slučajeva on i jest takav, a to potvrđuje i ova podskupina frazema, no nije nužno da takav odnos bude isključivo pozitivan, pa nailazimo i na frazeme s komponentom žena koji nose negativne konotacije. Frazemi ove podskupine zapravo govore o ženinom utjecaju na muškarca, no taj utjecaj dovodi do određenog odnosa između žene i muškarca. U češkom jeziku tako imamo prvi frazem podskupine koji potvrđuje i jednu drugu vrstu odnosa, tj. i pozitivan i negativan utjecaj žene na muškarca, a to je frazem *žena je inspiraci a překážkou*. Ovaj frazem vrlo konkretno o ženi govori kako je ona za muškarca i inspiracija i prepreka, govori o ženi kao osobi koja u život muškarca donosi jednako dobra kao i zla, koliko blagoslova toliko i prokletstva. Ovdje se misli na ženinu posebnost koja je nezamjenjiva, te isto tako i na njezinu nezamjenjivu ulogu u životu muškarca, ali i na njezinu narav, koja u suštini je komplicirana, ili bar, kompliciranija od naravi i osobnosti muškarca. Sljedeći je frazem, također iz korpusa čeških frazema, *žena inspiruje muže*. U ovom frazemu nastavlja se s pozitivnim gledanjem na ženu kao posebnu, kao na individualnu osobu koja doprinosi određenu notu sreće i blagostanja u život muškarca. Žena u ovom frazemu muškarcu u čijem je životu pomaže pronaći ono najbitnije unutar sebe, svoje pravo lice, te inspirira muškarca da bude najbolja verzija sebe. Poznato je i da žene imaju tendenciju truditi se pomoći svom partneru da bude najbolja verzija sebe, a uvriježeno je mišljenje i kako su muškarci bez žena, odnosilo se to na bračnu ili izvanbračnu zajednicu, generalno nesretniji od muškaraca u čijem je životu prisutna žena. Ovaj je frazem u potpunosti pozitivan. *Žena stimuluje a zušlecht'uje muže* češki je frazem koji je također pozitivan. Jednako kao i prethodni frazem, ovaj frazem govori pozitivno o ženinom utjecaju na muškarca. Konkretno, ovaj frazem govori o činjenici kako je žena muškarcu najveći poticaj i kako ga ona oplemenjuje, govori o njezinom pozitivnom utjecaju na muškarca koji se uz nju nalazi. Opisan na vrlo otvoren i transparentan način, frazem ženi daje zasluge za dobro što čini njezin muškarac. Posljednji frazem ove podskupine je kao i svi koji su mu u ovoj podskupini prethodili, češki frazem s pozitivnim konotacijama, a frazem je *žena dobrá je důležitější než majetek*. Motivacija frazema vrlo je zanimljiva jer ženu iz muške perspektive uspoređuje, tj. stavlja na poziciju gdje je ona bitnija nego imovina. Ako takvu vrstu opisa žene gledamo iz nešto starije perpektive, unazad nekoliko

desetljeća, vrlo je jasno zbog čega je upravo uspoređena s imovinom, no, ni slika danas nije puno manje jasna. Imovina je, pogotovo u muškom svijetu, pokazatelj uspjeha, svega dobrog i zasluženog u životu, a govoreći da je žena od svega toga bitnija govori o važnosti žene koja je ovim frazemom opisana. U ovom frazemu sfera djelovanja žene proširena je s tradicionalno ograničene na dom i posao i na utjecajnost koju ima na muškarca. Posljednjim frazemom zaključujemo i potvrđujemo tezu da je žena u odabranom korpusu većinski pozitivno gledana kroz sferu djelovanja i ostavljanja traga na muškarcu.

6.3.3.2. SUPERIORNOST

Superiornost je pojam koji se nerijetko spominje kad se govori o bilo kojoj vrsti međuljudskih odnosa, a posebno je istaknut kada se o njemu govori unutar odnosa muškarac-žena. U češkom jeziku nailazimo na frazem koji *žena nemá ovládat muže*. Ovim se frazemom ukazuje na činjenicu da žena ne bi trebala niti smjela kontrolirati ili pokušati kontrolirati muškarca. Potreba za superiornošću nije iznenađujuća, pogotovo kada govorimo o muškarcima.

6.4. FRAZEMI KOJI SE ODOSE NA FIZIČKI IZGLED ŽENE

U ovu kategoriju ubrajaju se frazemi zastupljeni u oba jezika. U poljskom jeziku frazem koji upućuje na koncept ljepote je *kobieta jak łania*, a frazem koji opisuje koncept punašnosti: *kobieta przy kości*, dok je u češkom jeziku prisutan samo frazem *dívallesní žena* koji se koristi kako bi opisao njezin ne toliko privlačan izgled, odnosno, koncept ružnoće.

6.4.1. KONCEPTI ZASTUPLJENI SAMO U POLJSKOM JEZIKU

6.4.1.1. LJEPOTA

Kada govorimo o ljepoti, ustaljena je univerzalna predodžba da je upravo fizička ljepota važan dio složene slike žene realizirane u jeziku (Hrnjak, 2016). Frazemu *kobieta jak łania* uspoređuje ženu s tjelesnom građom životinje. Ovakav oblik poredbenog frazema u kojem se ljudsko biće uspoređuje sa životinjom nerijetko je zastupljen u frazeologiji poljskog jezika. Usporedba žene sa srnom o opisanoj ženi govori vrlo pozitivno, uzimajući u obzir da je srna općenito smatrana vrlo lijepom, ljupkom, vitkom i skladnom, s dugim nogama, pa je tako jasno da frazem *kobieta jak łania* opisuje ženu atraktivnog izgleda. Uzimajući u obzir da je ovakav opis žene definitivno vrlo pozitivan, zaključujemo kako i frazem nosi pozitivne konotacije.

6.4.1.2. PUNAŠNOST

Frazem *kobieta przy kości* govori o povećanoj tjelesnoj težini žene. Frazem ne nosi nužno negativne konotacije niti se odnosi konkretizirano samo na prikazivanje debljine, već prikazivanje, u slučaju konkretnog frazema s komponentom žena, žene koja ima obline, koja ima liniju i koja je ugodno popunjena. Daje nam sliku kosti, kao osnovnog dijela ljudskog tijela oko kojeg su sagrađene naslage masnoće, mišića i mesa. U navedenom obliku odnosi se isključivo na ženu, no frazem se koristi i pri opisivanju osobe muškog roda ili čak djeteta. Ovisno o upotrebi i kontekstu frazem *kobieta przy kości* možemo shvaćati kao negativno ili pozitivno obilježen.

6.4.2. KONCEPT ZASTUPLJEN SAMO U ČEŠKOM JEZIKU

6.4.2.1. RUŽNOĆA

Díva žena ili *lesní žena* (češće pronalazimo i oblik frazema gdje umjesto komponente „žena” imamo komponentu *žínka*, koja isto tako ukazuje na ženu) češki je i jedan od mnogih frazema prikupljenog korpusa koji na negativan način opisuje ženu. Naime, prema legendi, divlja ili šumska žena je ružna žena, dugih grudi, dlakavog tijela i duge kose preko ramena koja govori čudno ili unatrag. Obilježje koje je za tu ženu bitno je da ju ne krasi fizička ljepota.

6.5. FRAZEMI KOJI SE ODOSE NA BIOLOŠKE SPOSOBNOSTI ŽENE

U ovoj kategoriji zastupljeni su samo poljski frazemi. Koncept majčinstva i trudnoće, odnosno ženinih bioloških sposobnosti opisuju frazemi *kobieta ciężarna* i *kobieta karmiąca*.

6.5.1. KONCEPT ZASTUPLJEN SAMO U POLJSKOM JEZIKU

6.5.1.1. MAJČINSTVO, TRUDNOĆA

U poljskom jeziku specifično je fizičko stanje žene u trudnoći u prikupljenom korpusu opisano frazomom *kobieta ciężarna*. Trudnoća je u ovom frazemu podskupine koja govori o biološkim ali isto tako i fizičkim sposobnostima žene opisana na vrlo jednostavan i transparentan način. Frazem ne nosi nikakve podrugljive prizvuke o ženinoj trudnoći, već govori o njezinu stanju kao takvom, posebnom, blagoslovljenom, neobičnom, drugačijem. *Kobieta karmiąca* jednako je transparentan

frazem iz iste podskupine frazema. Ovaj se frazem odnosi na ženu koja doji svoje dijete, tj. na dojilju. Sveza riječi *kobieta karmiąca* nema negativne konotacije, govori o ženi i njezinoj realnoj slici, no indirektno ukazujući i na činjenicu kako dojiti (ili biti trudna) može ipak samo žena, ne i muškarac.

6.6. FRAZEMI KOJI SE ODNOSE NA INTELEKTUALNE SPOSOBNOSTI ŽENE

U ovoj kategoriji zastupljen je samo češki frazem u kojem je obuhvaćen koncept slabije intelektualne sposobnosti u frazemu *žena je hloupá*.

6.6.1. KONCEPT ZASTUPLJEN SAMO U ČEŠKOM JEZIKU

6.6.1.1. NEINTELIGENTNOST

Frazem ove podskupine temeljen je na uvriježenoj stereotipnoj predodžbi o ženi kao osobi koju opisuju slabije intelektualne sposobnosti. Češki frazem *žena je hloupá* zapravo je sasvim transparentan i govori o slabim intelektualnim sposobnostima žene na podrugljiv način. Podrazumijeva se da je žena kao sastavnica na prvom mjestu suprotnost od muškarca, a samim time podrazumijeva se otklanjanje od misli o muškarcu kao nekome sa slabijim intelektualnim sposobnostima. Frazem je vrlo izrazito negativno obilježen.

7. TABLICA ČEŠKIH I POLJSKIH FRAZEMA PREMA KONOTACIJAMA

Tablica 1. Češki frazemi s komponentom „žena” prema konotacijama

POZITIVNE KONOTACIJE	NEGATIVNE KONOTACIJE	NEUTRALNE KONOTACIJE
<i>žena pracuje pořád</i>	<i>díva/lesní žena</i>	<i>dát někoho někomu za ženu</i>
<i>žena má vliv</i>	<i>žena nahá je sexuálně nespoutaná</i>	<i>dostat někoho za ženu</i>
<i>žena inspiruje muže</i>	<i>lehká žena</i>	<i>mít někoho za ženu</i>
<i>žena stimuluje a zušlechtuje muže</i>	<i>žena je nevyzpytatelná</i>	<i>brát si někoho za ženu</i>

POZITIVNE KONOTACIJE	NEGATIVNE KONOTACIJE	NEUTRALNE KONOTACIJE
<i>žena dobrá je důležitější než majetek</i>	<i>žena omlazená může být nevěrná</i>	<i>žena je vrtkavá</i>
	<i>slabá žena</i>	<i>žena pláče krátce</i>
	<i>žena je zranitelná</i>	<i>žena komplikuje situaci</i>
	<i>být jen slabá žena</i>	<i>stát někde jako Lotová žena</i>
	<i>žena má omezení</i>	<i>žena je inspirací a překážkou</i>
	<i>žena potřebuje tvrdost</i>	<i>ženy přitahují ho</i>
	<i>Lotová žena</i>	
	<i>žena je upovídaná</i>	
	<i>ženy jsou stejné</i>	
	<i>žena je mravně přehnaně až v starší</i>	
	<i>hadí žena</i>	
	<i>žena je vinna vždycky</i>	
	<i>žena opilá chová se nepřijatelně</i>	
	<i>žena je hloupá</i>	
	<i>žena je zlá na muže</i>	
	<i>žena nemá ovládat muže</i>	

Tablica 1 prikazuje češke frazeme s komponentom „žena“ podijeljene prema konotaciji koje frazemi nose. Frazemi su podijeljeni u ukupno 3 skupine, na one koji nose pozitivne, negativne ili neutralne konotacije. U primjeru čeških frazema, kojih je ukupno 35, najmanje je zastupljeno frazema koji nose pozitivne konotacije, svega njih 5. Slijede frazemi s neutralnim konotacijama, koji ovise o kontekstu u kojem se koriste, njih je ukupno 10. Najbrojniji su prema zastupljenosti frazemi s negativnim konotacijama kojih je 20.

Tablica 2. Poljski frazemi s komponentom „žena“ prema konotacijama

POZITIVNE KONOTACIJE	NEGATIVNE KONOTACIJE	NEUTRALNE KONOTACIJE
<i>kobieta przystojna</i>	<i>kobieta lekkich obyczajów</i>	<i>kobieta przy kości</i>
<i>kobieta jak lania</i>	<i>kobieta nierządna</i>	<i>moja kobieta</i>

POZITIVNE KONOTACIJE	NEGATIVNE KONOTACIJE	NEUTRALNE KONOTACIJE
<i>kobieta czyjegoś życia</i>	<i>kobieta lekkiego prowadzenia</i>	<i>kobieta ślubna</i>
<i>kobieta gospodarna</i>	<i>kobieta spod latarni</i>	<i>kobieta zamężna</i>
<i>kobieta sukcesu</i>	<i>kobieta ulicy</i>	<i>kobieta w wieku poborowym</i>
<i>kobiety nie bij nawet kwiatem</i>	<i>kobieta z przeszłością</i>	<i>kobieta służebna</i>
	<i>kobieta źle się prowadząca</i>	<i>kobieta do prania/sprzątania</i>
	<i>łatwa kobieta</i>	<i>kobieta zmienna jest</i>
	<i>kobieta wamp</i>	<i>kobieta fatalna</i>
	<i>zmieniać kobiety jak rękawiczki</i>	<i>kobieta ciężarna</i>
	<i>zniewolić kobietę</i>	<i>kobieta karmiąca</i>
		<i>kobiety lgną do kogoś</i>
		<i>pies na kobiety</i>

Tablica 2 prikazuje poljske frazeme s komponentom „žena” podijeljene prema konotacijama koje nose. Frazemi su podijeljeni u 3 skupine, na frazeme koji nose pozitivne, negativne ili neutralne konotacije. Od ukupno 30 frazema, pozitivnu konotaciju ima njih 6, negativnu njih 11, a najviše je frazema s neutralnom konotacijom, ukupno njih 13.

8. ZAKLJUČAK

Analizom korpusa pokušalo se utvrditi na koji način se konceptualizira pojam žene kroz frazeologiju u češkom i poljskom jeziku. Točnije, ovaj se diplomski rad temelji na koncipiranju leksema *žena* u češkom jeziku i na koncipiranju leksema *kobieta* u poljskom jeziku. U korpusu prikazanih frazema sadržano je sveukupno 65 frazema, od kojih je 35 čeških i 30 poljskih, koji su prikupljeni iz rječnika češkog i poljskog jezika dostupnih u knjižnici Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Na početku rada sadržane su najvažnije teorijske postavke o frazemu i frazeologiji općenito te teorijske postavke koje se odnose isključivo na jedan od dvaju jezika, ukratko su objašnjeni ključni pojmovi *frazem* i *frazeologija*, opisan je razvoj frazeologije u oba jezika. Stavljaajući naglasak na sociolingvistički pristup jeziku, prije analize samog korpusa, obuhvaćeni su i pobliže objašnjeni pojmovi poput jezičnih stereotipa, jezičnog seksizma i rodnih stereotipa, gdje su svi prethodno navedeni pojmovi od velike važnosti za shvaćanje ovog diplomskog rada, a iznimka nije ni sociolingvistička slika žene.

Koristeći se kognitivnolingvističkim pristupom, frazemima je određena motiviranost. Analiza je provedena tako da je korpus frazema klasificiran na 6 glavnih skupina (frazemi koji se odnose na rad žene, frazemi koji se odnose na karakterne osobine žene, frazemi koji opisuju odnos žene i muškarca, frazemi koji se odnose na fizički izgled žene, frazemi koji se odnose na biološke sposobnosti žene, frazemi koje se odnose na intelektualne sposobnosti žene), od kojih su određene skupine prema potrebi dalje podijeljene na koncepte. Grupiranje u značenjske skupine olakšalo je odrediti motiviranost frazema, na koju se stavlja naglasak, jer je upravo motiviranost frazema bitna kako bi se u proučenim jezicima mogla uočiti razlika u njihovoj upotrebi. Kako bi se mogao odrediti pristup jezika frazemu kojim se koristi, za svaki je frazem određeno nosi li negativne ili pozitivne konotacije.

Analizom korpusa frazema vidljivo je kako su prisutne razlike između dva proučavana jezika na razini konceptata koje obuhvaćaju. U prvoj po redu kategoriji frazema koja se odnosi na rad žene obuhvaćeni su i češki i poljski frazemi, međutim, osim koncepta uspješnosti kojeg nalazimo u oba jezika, u poljskom jeziku ističe se i koncept profesije koji je izrazito negativno obojen, dok ga u češkom jeziku nema. U češkom jeziku prisutan je koncept utjecajnosti koji se sastoji od jednog frazema koji nosi pozitivne konotacije. Kategorija koja se odnosi na ženine karakterne osobine nosi dva zajednička koncepta: koncept promiskuiteta i koncept neodlučnosti, gdje obje podkategorije sadrže isključivo negativno obojane frazeme. Podkategorija koja opisuje koncept fatalnosti prisutna je samo u poljskom jeziku i sastoji se od dva frazema, jednog neutralno i jednog negativno obojenog. U slučaju češkog jezika, nailazimo još i na koncept nevjernosti, slabosti, neposlušnosti, pričljivosti, nejednostavnosti, nemoralnosti, zlobe i krivice, neprimjerenog ponašanja i zapanjenosti i šoka. Svi frazemi sadržani u navedenim podkategorijama češkog jezika negativno su ili neutralno obojani. U kategoriji koja opisuje odnos žene i muškarca pronalazimo zajednički koncept privlačnosti u češkom i u poljskom jeziku, koncepte kompatibilnosti i grubosti prisutne samo u poljskom, te koncepte koje nalazimo samo u češkom jeziku: inspirativnost i superiornost. Razlika u pristupu jeziku vidljiva je u kategoriji koja se odnosi na ženin fizički izgled. Osim činjenice da ne dijele niti jedan zajednički koncept, podkategorije u poljskom jeziku su ljepota i punašnost (koje nose pozitivne i neutralne konotacije), dok je u češkom jeziku prisutan koncept ružnoće (koji nosi negativne konotacije). Kada govorimo o sposobnostima žene, dvije su kategorije na koje su one podijeljene. Biološke sposobnosti žene nalazimo samo u poljskom jeziku, dok intelektualne nalazimo samo u češkom jeziku. To su kategorije kod kojih svaka sadržava isključivo poljske ili češke frazeme. U poljskom jeziku frazemi koji su svrstani u kategoriju bioloških sposobnosti neutralno su obojeni, dok češki frazemi koji se odnose na intelektualne sposobnosti žene nose negativne konotacije.

Iz tablica koje kategoriziraju frazeme prikupljenog korpusa prema jeziku u kojem se koriste i konotacijama koje nose, vidljivo je kako u češkom jeziku među frazemima koji sadrže komponentu „žena” prema zastupljenosti prevladavaju negativne konotacije (nakon kojih slijede neutralne a tek onda pozitivne konotacije). Slučaj u češkom jeziku razlikuje se od onoga na koji nailazimo u poljskom jeziku, gdje su najzastupljeniji frazemi s neutralnim konotacijama (nakon kojih slijede negativne i nakon njih pozitivne), što znači da najbrojnija skupina frazema u poljskom jeziku ovisi o kontekstu u kojem se frazemi koriste. Ipak, izuzmemo li cijelu kategoriju frazema s neutralnim konotacijama koji uvelike ovise o kontekstu u kojem se koriste i ogradimo li se isključivo na frazeme s pozitivnim ili negativnim značenjem, dolazimo do čvrstog zaključka da u oba jezika prevladavaju frazemi s negativnim konotacijama, kako u češkom, tako i u poljskom jeziku.

Kognitivnolingvističkom analizom dobivenog korpusa potvrđena je premisa o prevladavanju negativne percepcije o ženi u češkom i poljskom jeziku, ali i podudarnost između jezika u određenoj mjeri. Bez velikih odskakanja među frazemima s pozitivnim i neutralnim konotacijama, negativna percepcija žene u češkom jeziku je, ipak, nametljivija od one, diskretnije, u poljskom jeziku. U poljskom su jeziku najzastupljeniji frazemi s negativnim konotacijama oni koji se odnose na ženinu profesiju, dok je u češkom jeziku prevladavanje negativnih konotacija vidljivo najviše u skupini frazema koji se odnose na ženine karakterne osobine.

Naposljetku, važno je uzeti u obzir kako je dobivena slika o ženi kroz češku i poljsku frazeologiju zasigurno drugačija na razini aktivnih govornika istih jezika, te, iako se jezik rapidno mijenja, jedno je sigurno: neki stari temelji u jeziku (kao što je negativna konceptualizacija žene) vrlo se teško i sporo mijenjaju.

9. POPIS FRAZEMA

9.1. RJEČNIK ČEŠKIH FRAZEMA S KOMPONENTOM ŽENA

- 1. být jen slabá žena*
- 2. dát někoho někomu za ženu*
- 3. divá/lesní žena*
- 4. dostat někoho za ženu*
- 5. hadí žena*
- 6. lehká žena*
- 7. Lotova žena*
- 8. mít někoho za ženu*

9. *slabá žena*
10. *stát někde j. Lotova žena*
11. *brát si někoho za ženu*
12. *žena dobrá je důležitější než majetek*
13. *žena inspiruje muže*
14. *žena je hloupá*
15. *žena je inspirací i překážkou*
16. *žena je mravná přehnaně až v stáří*
17. *žena je nevyzpytatelná*
18. *žena je upovídaná*
19. *žena je vinna vždycky*
20. *žena je vrtkavá*
21. *žena je zla na muže*
22. *žena je zranitelná*
23. *žena komplikuje situaci*
24. *žena má omezení*
25. *žena má vliv*
26. *žena nahá je sexuálně nespoutaná*
27. *žena nemá ovládat muže*
28. *žena omlazená může být nevěrná*
29. *žena opilá chová se nepříjemně*
30. *žena pláče krátce*
31. *žena potřebuje tvrdost*
32. *žena pracuje pořád*
33. *žena stimuluje a zušlechtuje muže*
34. *ženy jsou stejné*
35. *ženy přitahují ho*

9.2. RJEČNÍH POLJSKIH FRAZEMA S KOMPONENTOM ŽENA

1. *kobieta ciężarna*
2. *kobieta czyjegoś życia*
3. *kobieta do prania/sprzątania*
4. *kobieta fatalna*
5. *kobieta gospodarna*
6. *kobieta jak łania*
7. *kobieta karmiąca*

8. *kobieta lekkich obyczajów*
9. *kobieta lekkiego prowadzenia*
10. *kobiety lgną do kogoś*
11. *kobiety nie bij nawet kwiatem*
12. *kobieta nierządna*
13. *kobieta przystojna*
14. *kobieta przy kości*
15. *kobieta służebna*
16. *kobieta spod latarni*
17. *kobieta sukcesu*
18. *kobieta ślubna*
19. *kobieta ulicy*
20. *kobieta w wieku poborowym*
21. *kobieta wamp*
22. *kobieta z przeszłością*
23. *kobieta zamężna*
24. *kobieta zmienna jest*
25. *kobieta źle się prowadząca*
26. *łatwa kobieta*
27. *moja kobieta*
28. *pies na kobiety*
29. *zmieniać kobiety jak rękawiczki*
30. *zniewolić kobietę*

10. LITERATURA

RJEČNICI

Anić, V. (1991). *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi liber. d.o.o.

Anić, V. (1994). *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi liber. d.o.o.

Anić, V. (1998). *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi liber. d.o.o.

Anić, V. (2003). *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi liber. d.o.o.

Anić, V. (2007). *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi liber. d.o.o.

Dominów Z. Dominów M., (2010). *Słownik frazeologiczny A-Z*. Poznań: Wydawnictwo IBIS

- Čermák, F. (1988). *Slovník české frazeologie a idiomatiky: Výrazy neslovesné*. Praha: Academia Praha
- Čermák, F., Hronek, J., Machač, J. (2009). *Slovník české frazeologie a idiomatiky. 1, Přirovnání*. Praha: LEDA
- Čermák, F., Hronek, J., Machač, J. (2009). *Slovník české frazeologie a idiomatiky. 2, Výrazy neslovesné*. Praha: LEDA
- Čermák, F., Hronek, J., Machač, J. (2009). *Slovník české frazeologie a idiomatiky. 3, Výrazy slovesné*. Praha: LEDA
- Čermák, F., Hronek, J., Machač, J. (2009). *Slovník české frazeologie a idiomatiky. 4, Výrazy větné*. Praha: LEDA
- Fink-Arsovski, Ž., Menac A. (2014). *Hrvatski frazeološki rječnik*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Kłosińska A., Sobol, E., Stankiewicz, A. (2005). *Wielki słownik frazeologiczny PWN z przysłowami*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN SA
- Müldner-Nieckowski, P. 2004. *Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego*. Świat Książki.
- Podlawska D., Świątek-Brzezińska M. (2009). *Słownik frazeologiczny języka polskiego*. Warszawa: Wydawnictwo Szkolne PWN Sp. z o.o.
- Skorupka, S. (1984). *Słownik frazeologiczny języka polskiego, A-P*. Warszawa: Wiedza powszechna
- Stępiak, K. (2013). *Słownik gwar przestępczych*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Mireki
- Vidović Bolt, I. i sur. (2017). *Rječnik hrvatskih animalističkih frazema*. Zagreb: Školska knjiga

PRIMARNA LITERATURA

- Čermák, F. (2007). *Frazeologie a idiomatika česká a obecná*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum.
- Fink-Arsovski, Ž. (2002). *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra*. Zagreb: FF press.
- Handke, K., 2009. *Język kobiet i mężczyzn*, 134-219, u: *Socjologia języka*. Warszawa. Wydawnictwo Naukowe PWN
- Hrnjak, A. (2017). *Frazeologija u rodnome okviru. Rodni elementi u hrvatskoj i ruskoj frazeologiji*. Zagreb: Knjigra.
- Kovačević, B., Ramadanović, E. (2013). „*Frazemske polusloženice (od rječnika preko tvorbe do pravopisa i obratno)*”. *Rasprave: časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 39/1, str. 271. – 291.
- Menac, A. (2007). *Hrvatska frazeologija*. Zagreb: Knjigra.

Vidović Bolt, I. (2011). *Životinjski svijet u hrvatskoj i poljskoj frazeologiji I*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.

SEKUNDARNA LITERATURA

Borić, R., Barada, V., Jelavić, Ž., Mamula, M., Sarnavka, S., 2004. *Nejednakost u jeziku. Više od stereotipa*, str: 17-33, u: *Uostalom, diskriminaciju treba dokinuti*. Zagreb. Centar za ženske studije

Pintarić, N. (2009). „*Globalizacija u svijetu poslovice*” 111-117. u: *Lice i naličje jezične globalizacije*, ur. Barbara Kryžan-Stanojević. Zagreb: Srednja Europa

Tuđman Vuković, N. (2010). *Glagoli govorenja: kognitivni modeli i jezična uporaba. Sintaktičko-semantička studija*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.

Hrnjak, A. (2018). *Pogled na hrvatsku i rusku frazeologiju kroz prizmu roda*. URL: <https://hrcak.srce.hr/file/313165> (Pristupljeno 6.06.2023.)

Hrnjak, A. (2014). *Žene, zmajevi i opasne životinje u Životinje u frazeološkom ruhu*. ur. Vidović Bolt, Ivana. FF Press. Zagreb. str. 1–16. URL: http://www.animalisticki-frazemi.eu/images/frazemi/zbornik_radova/Hrnjak_za_WEB.pdf (Pristupljeno 1.07.2023.)

Kovačević, B. (2019). *Muško i žensko u frazeologiji I.. Hrvatski jezik*, 6 (4), 26-29. URL: <https://hrcak.srce.hr/file/333353> (Pristupljeno 1.07.2023.)

Hrnjak, A. (2018). *Pogled na hrvatsku i rusku frazeologiju kroz prizmu roda*. URL: <https://hrcak.srce.hr/file/313165> (Pristupljeno 23.06.2023.)

Hrnjak, A. (2018). *I muškarci plaču, zar ne? O fizičkoj manifestaciji emocija u hrvatskoj i ruskoj frazeologiji*, str. 349.-359. URL: http://bib.irb.hr/datoteka/917953.Slavofraz2016_Hrnjak.pdf (Pristupljeno 1.07.2023.)

POPIS INTERNETSKIH STRANICA

Frazeologia.pl. URL: <https://frazeologia.pl/wielki-slownik> (Pristupljeno 11.06.2023.)

Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. URL: <https://www.enciklopedija.hr/> (Pristupljeno 6.6.2023.)

11. SAŽETAK

Ovaj rad bazira se na kognitivnolingvističkoj analizi frazema s komponentom “žena” u češkom i poljskom jeziku. Iznesene su glavne teorijske postavke o frazemu, frazeologiji, stereotipima i seksizmu u jeziku.

Na korpusu prikupljenom iz jednojezičnih i dvojezičnih čeških i poljskih frazeoloških rječnika prikazani su odnosi oba jezika prema ženi na temelju frazema koji sadrže komponentu žena u istima. Točnije, u češkom jeziku analizirani su frazemi s komponentom „žena” a u poljskom jeziku su to frazemi koji sadrže komponentu „kobieta”. Cilj diplomskog rada je dobiti subjektivnu sliku žene kroz frazeologiju češkog i poljskog jezika i način na koji je ona u oba jezika koncipirana.

Ključne riječi: žena, frazeologija, frazem, koncept, seksizam